

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMANLI DEVLETİ'NİN İSTANBUL'DAKİ
OTELLERE YÖNELİK KONAKLAMA
HARCAMALARI VE OTELLERİN İKTİSADİ
FONKSİYONLARI (1894-1910)

Doğukan ÇETİNLERDEN

2501180357

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Mehtap ÖZDEĞER

İSTANBUL – 2020

ÖZ

1894-1910 OSMANLI DEVLETİ'NİN İSTANBUL'DAKİ OTELLERE YÖNELİK KONAKLAMA HARCAMALARI VE OTELLERİN İKTİSADİ FONKSİYONLARI

Doğukan Çetinlerden

Osmanlı Devleti tarih boyunca birçok insanın çeşitli sebeplerle gelip misafir olarak ağırlandığı önemli bir devlet olmuştur. İstanbul ise hem Osmanlı Devleti'nin başkenti olması sebebiyle hem de dini ve ticari niteliğinden dolayı birçok insanın buraya gelmesine vesile olmuştur. Gelen insanların ağırlanması için Osmanlı başkentinde çeşitli konaklama yerleri bulunuyordu. 19.yy'ın ortalarına doğru da açılmaya başlanan oteller ile konaklama kültürü daha modern bir hal almış ve işlevi çoğalmıştır. İşte bu otellerde konaklayan misafirlerin, otel masrafı içindeki tüm giderleri devlet tarafından karşılanıyordu. Bu çalışmada da büyük otellerin açılmaya başlandığı 1894 senesinden, sultan 2. Abdülhamit'in tahtan inişinin hemen ertesi yılı olan 1910'a kadarki masraflar incelenmiştir. Başlangıç olarak 1894 senesini seçmemizdeki en önemli neden ise büyük otel işletmelerinin bu seneden sonra açılmaya başlamasıdır. Özellikle bu tarihten sonra devletin yaptığı konaklama harcamaları ve ödenen paraların niteliği tezimizin temelini oluşturmaktadır. Tezimizi daha önceki Osmanlı konaklama sektörü çalışmalarından ayıran kısmı ise konuya iktisadi bir açıdan bakmamızdır. Özellikle amacımız Osmanlı'nın son dönemlerinde faaliyete geçen ve konaklamanın büyük bir çoğunluğunu oluşturan otelleri inceleyerek devletin buralara ödediği paraları gün yüzüne çıkarmaktır. Devlet arşivlerinden yararlanılarak toplanan belgeler ile 1894-1910 seneleri arasındaki masrafların toplamı, otellerin kestiği faturalar, devletin yaptığı masraf cetvelleri raporları derlenmiş ve bu tarihler arasında otellerin iktisadi faaliyeti ortaya konmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Osmanlı konaklama yapıları, otellerde konaklayanlar ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte hangi ülkeden misafir gelmiş ise o devlet ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da 1894-1910 seneleri arasında çeşitli otellerde yurt dışından veya yurtiçinden gelen kişilerin konakladığını ve önemli masrafların yapıldığını göstermiştir. İncelediğimiz faturalar ile otellerin konaklama hizmeti dışında birçok hizmeti de sağladığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda bu belgelerdeki masrafların çok farklı kalemlerden oluştuğu ve değişkenlik gösterdiği anlaşılmıştır. Elde ettiğimiz veriler ile otellerin kullanım oranları birbirleri ile kıyaslanıp dönemin en çok kullanılan otelleri ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda otellerin konaklama yapıları olmasının dışında birçok iktisadi ve sosyal faaliyete ev sahipliği yaptığı ve toplumun gündelik hayatında önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Otel, Heyet, Konaklama, Osmanlı Devleti, Masraf, Diplomatik Misafir

ABSTRACT

1894-1910 OSMANLI DEVLETİ'NİN İSTANBUL'DAKİ
OTELLERE YÖNELİK KONAKLAMA HARCAMALARI VE
OTELLERİN İKTİSADİ FONKSİYONLARI

Doğukan Çetinlerden

Ottoman Empire has always been a significant government which hosted a considerable amount of people as guests who visited the empire for various reasons. Istanbul, both as the capital of Ottoman Empire and due to its religious and commercial importance, has attracted numerous people. There were several places for the accommodation of the guests in the Ottoman capital. Thanks to the hotels beginning to be opened through the middle of the 19th century, accommodation culture took a more modern shape and its functions increased. All the expenditure of the guests accommodating in these hotels during their stay was handled by the government. In this study, the expenditure between 1894, the year in which grand hotels started to be opened and 1910, the year after Abdul Hamid II was deposed, is examined. The reason why the year 1894 was chosen as the starting point is that grand hotel managements started to open after that year. Accommodation expenses and the characteristics of the money spent by the government especially after this date constitutes the foundation of the thesis. What differentiates this thesis from other Ottoman accommodation sector studies is that it approaches to the subject from the economic perspective. The ultimate aim of the study is to shed light on the money spent for the hotels that began to operate at the final periods of the Ottoman empire and constitute most of the accommodation facilities by examining them.

With the documents collected from government archives, the sum of the expenditure between the years 1894-1910, the invoice made out by the hotels and the reports of bill of costs by the governments are compiled and the study strives to illustrate the economic activities of the hotels between these dates. Besides, the study seeks to shed light on the Ottoman accommodation buildings and the people who stayed in

them. Likewise, it provides brief information about the countries that the guests come from.

The outcomes of the research demonstrate that people from abroad and from different parts of the empire accommodated in various hotels in Istanbul, the capital of Ottoman Empire, between the years of 1894-1910 and a significant amount of expenditure is made. Due to the invoices that are examined, it is understood that the hotels provided many services other than accommodation. At the same time, it is figured out that these documents cover many different expense items and differ from one another. With the collected data, the usage rates of the hotels are compared to one another and the most used hotels of the era are deduced. Also, it is concluded that the hotels, apart from being accommodation structures, hosted various economic and social activities and has a crucial place in the daily life of the society. As a result, the economic activities of the hotels between the years of 1894-1910 are illustrated.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Hotel, Committe, Accommodation, Ottoman Empire, Expense, Diplomatic Guest

ÖNSÖZ

Doğu ile Batının birleştiği önemli bir coğrafi lokasyonda bulunan İstanbul tarih boyunca birçok insanın ilgi odağı olmuştur. Tarihin her döneminde birçok önemli/önemsiz insanlar tarafından ziyaret edilen İstanbul için konaklama sektörü de çok büyük bir önem arz ediyordu. Ulaşım olanaklarının da artması ile birlikte bu sektörde farklı yaklaşımlar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda 19.yy'ın ikinci yarısına doğru İstanbul'da geleneksel konaklama türlerinin arasına oteller de girmiştir. Birçok insanın konakladığı bu oteller sadece konaklama yapıları olarak değil aynı zamanda birçok kültürel, sportif ve sanatsal etkinliğe de ev sahipliği yapıyordu. Özellikle 1894 senesinden sonra büyük ve modern otellerin inşası ile birlikte birçok devlet misafiri masrafları karşılanmak sureti ile bu otellerde konaklatılmıştır. Bu doğrultudan yola çıkarak bazıları günümüze kadar ulaşmış olan bu otellerin iktisadi faaliyetleri ve devletin bu otellere yaptığı ödemeler hem geçmişini anlamak hem de geleceği okumak için önem arz ediyordu. Bu doğrultudan yola çıkarak çalışmamı Osmanlı son döneminde açılmaya başlayan otellerin iktisadi faaliyetlerini incelemek üstüne seçtim. Yüksek lisans eğitimim boyunca edindiğim Osmanlıca bilgilerim ile seçtiğim döneme ait Osmanlıca belgelerden yararlandım. Bu çalışmamın da ana kaynağı olarak devlet arşivlerinden ulaştığım belgeleri kullandım. Sadece devlet kaynaklarını kullandığım tezimde bunu seçmemin en önemli nedeni ise: sürekli el değiştiren, birçok tadilat geçiren, devlet gibi arşiv tutma alışkanlığı olmayan ve günümüze sadece çok azı ulaşan otellerin kaynaklarına ulaşamamdır.

Tezime çalıştığım süre boyunca otellerin farklı kültürden insanlara ev sahipliği yapması sebebiyle birçok yeni bilgi edindim. Özellikle bunları yorumlamamda ve tezimin başından beri bana her türlü yardımı sağlayan sayın Prof.Dr.Mehtap Özdeğer'e çok teşekkür ederim. Ayrıca hem bölüm arkadaşım olan hem de her zaman fikirlerine değer verdiğim ve bana yardımcı olan İlker Gündoğdu'ya da teşekkür ederim. Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca beni destekleyen ve yardımlarını hiç esirgemeyen sevgili aileme çok teşekkür ederim.

DOĞUKAN ÇETİNLERDEN

İSTANBUL, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE KONAKLAMA YAPILARI VE KONAKLAMA NEDENLERİ

1.1 Konaklama	3
1.2 Konaklama Yapıları	3
1.2.1 Han-Kervansaray	3
1.2.2 Bekâr Odaları-Pansiyonlar	4
1.2.3 Saraylar-Kasırlar	5
1.2.4 Konaklar	6
1.2.5 Oteller	7
1.2.5.1 Pera Palas	8
1.2.5.2 Tokatlıyan Oteli	8
1.2.5.3 Bristol Oteli.....	8
1.2.5.4 Londra Oteli.....	9
1.3 Konaklama Nedenleri.....	9
1.3.1 Ticaret.....	9
1.3.2 İnançlar	10
1.3.3 Diplomatik ziyaretler	11
1.3.4 Turizm	11

İKİNCİ BÖLÜM

1894-1910 SENELERİNDE İSTANBUL'DA MİSAFİR EDİLMİŞ DİNİ LİDERLER-DİPLOMATLAR-KİŞİLER

2.1 1894-1910 Senelerinde İstanbul'da Misafir Edilmiş Dini Liderler-Diplomatlar-Kişiler.....	12
2.1.1 Marunîler	12
2.1.2 Melkitler	12
2.1.3 Süryaniler	13
2.1.4 Ahmet İzzet Furgaç	14
2.1.5 Siyam.....	15
2.1.6 Kaşgar ve Afgan Emirliği.....	16
2.1.7 Japonya.....	17
2.1.8 Sırbistan.....	18
2.1.9 Habeşistan	19
2.1.10 Almanya	20
2.1.11 İngiltere	21
2.1.12 Bulgaristan.....	22
2.1.13 Zengibar.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OTELLERİN İKTİSADİ FONKSİYONLARI-1894-1910 SENELERİ ARASI YAPILAN MASRAFLAR VE GÜNÜMÜZDE OTELLERİN DURUMU

3.1 Otellerin İktisadi Fonksiyonları	24
3.2 1894-1910 Seneleri Arası Devletin Otellere Yönelik Faaliyetleri.....	25
3.3 Otellerin Devlete Kestiği Faturalar	26
3.4 Devletin Otellere Yönelik Masraf Cetvelleri	28
3.5 1894-1910 Seneleri Arasındaki Devletin Otellere Ödediği Masraflar.....	30
3.6 Günümüzde Otellerin Durumu.....	33
SONUÇ.....	37
KAYNAKÇA.....	39
EKLER.....	46

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İran elçisi ve maiyetinin günlük ihtiyacı.....	6
Tablo 4: Japon Prensi İçin Otel Faturası	27
Tablo 5: Edmund Ausseur'a Ait Otel Faturası	27
Tablo 6: Bulgaristan Reis-i Müdürası Otel Faturası	27
Tablo 7: Sultan 2. Abdülhamit'in Tahta Çıkışının 25. sene-i Devriyesi İçin Gelen Heyetlerin Masrafı	28
Tablo 8: İtalyan Amiral Palombo ve Maiyetinin Masrafları.....	29
Tablo 9: İngiltere Kralı 7.Edward'ın Tahta Geçişini Bildirmeye Gelen Heyetin Masrafları	30
Tablo 10: 1894-1910 Seneleri Arasında Yıllara Göre Devletin Ödediği Konaklama Masrafları	33
Tablo 11: 1894-1910 Yılları Arası Misafir Edilenlerin Konakladıkları Otellerden Bazıları	33
Tablo 12: Tanzimat'ın ardından Beyoğlu bölgesinde açılmış otellere örnekler	34
Tablo 13: 19.yy ve 20.yy başlarındaki otellerin günümüzdeki durumu.....	36

KISALTMALAR LİSTESİ

A.MKT.MHM.	: Sadaret, Mühimme Kalemi
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
BEO	: Bab-ı Ali Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH.MKT.	: Dahiliye, Mektubi Kalemi
DH.TMIK.M.	: Dahiliye, Muamelat
H	: Hicri
HH.İ.	: Hazine-i Hassa İradeler
İ.DH.	: İrade, Dahiliye
İ.HUS.	: İrade, Hususi
İ.TAL	: İrade, Taltifat
MB.İ.	: Mabeyn-i Hümayun Evrakı, İradeler
ML.EEM.	: Maliye Nezareti, Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti
SBArD	: Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi
SDÜ	: Sabancı Devlet Üniversitesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Y.MTV.	: Yıldız, Mütenevvi Maruzat
Y.PRK.ASK.	: Yıldız, Askeri Maruzat
Y.PRK.HH.	: Yıldız, Hazine-i Hassa
Yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Geniş bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Devleti için konaklama her zaman elzem bir konu olmuştur. Ulaşımın gelişmesi ile birlikte de 19.yy'da büyük bir sektör haline gelen konaklama üstünde birçok araştırma yapılan bir kaynak haline gelmiştir. Bu dönemde otel yapılarının da konaklama seçenekleri arasına girmesi ile birlikte bu sektörü daha da geniş bir yelpazede ele almak zorunlu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin başkenti olması, çok uluslu yapısı, coğrafi konumu, dini statüsü gibi birçok neden ile de bu sektörde İstanbul'un önemini incelemek ve birçok araştırma yapmak herkes için ilgi çekici olmuştur. Özellikle 19.yy'ın ikinci yarısına doğru açılmaya başlayan otelleri incelemek, hem o dönemde hem günümüze kadar gelen süreçte otellerin gelişmesini, fonksiyonlarını, önemini ve kültürünü anlamamız için zorunludur.

Bu çalışma da bu doğrultudan yola çıkarak otellerin iktisadi fonksiyonlarını ve devletin burada yaptığı konaklama masraflarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Büyük otellerin açılmaya başlandığı 1894 senesi ile II.Abdülhamit'in tahtan indirilmesinin bir sonraki yılı olan 1910 seneleri arası çalışmanın ana kaynağını oluşturmuştur. Araştırma bölgesi olarak İstanbul'un seçilmesindeki neden ise, Osmanlı Devleti'nde ilk otellerin bu bölgede açılması ve şehrin birçok önemli özelliği içinde barındırmasıdır. Böylelikle 1894-1910 seneleri arasında Osmanlı Devleti başkenti İstanbul'daki oteller üzerine bir çalışma yapılmıştır. Çeşitli arşiv belgeleri kullanılarak oluşturulan anlamlı sonuçlar ile birlikte bu tarihlerin dışında yine konumuz ile alakalı yardımcı arşiv belgeleri de çalışmanın anlamını kuvvetlendirmek için kullanılmıştır.

Birinci bölümde konaklama ve konaklama yapılarıyla ilgili geniş bir literatür taraması yapılacaktır ve elde edilen veriler derlenerek bir bütün oluşturulacaktır.

İkinci bölümde ise konaklamaların hangi neden ile yapıldığına yönelik literatür taraması yapılmıştır. Aynı zamanda arşiv kaynaklarımız sonucunda ulaştığımız belgelerde Osmanlı Devleti'ne gelip konaklayan kişiler, dini topluluklar ve devletler ile ilgili bilgiler verilecektir.

Üçüncü bölümde de arşiv belgeleri sonucunda ulaştığımız veriler derlenerek oluşturulan veriler paylaşılacak ve yorumlanacaktır. Otellerin iktisadi fonksiyonlarına yönelik tespitler ve devlet misafiri olan kişilere yapılmış masrafların

tespiti paylaşılacaktır. Yine elde ettiğimiz veriler neticesinde 1894-1910 seneleri arasında en çok kullanılan oteller aktarılacaktır.

Ekler bölümünde arşiv kaynaklarından elde ettiğimiz bazı belgelerin özeti verilmiştir ve 1894-1910 seneleri arasında İstanbul'a gelmiş ve devlet misafiri olan bazı kişilerin fotoğrafları paylaşılmıştır.

Bütün bu verilerimiz ile birlikte tezimizde 1894-1910 seneleri arasında devletin yurt dışı ve yurt içinden gelen misafirlerinin otel masrafı giderleri ve otellerin iktisadi fonksiyonları çalışılacaktır. Ayrıca yine arşiv kaynakları üzerinden otellerin kullanım oranları belirlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE KONAKLAMA YAPILARI VE KONAKLAMA NEDENLERİ

1.1 Konaklama

Konaklama, insanların geçici olarak konaklama, yeme-içme, eğlence ve bazı sosyal gereksinimlerini karşılayan yapıların oluşturduğu bir sektördür. Bu seyahatlerden yararlananların nedenleri, gelir düzeyi, beklentileri farklılık gösterdiği için birçok farklı konaklama yapısı ve işletmesi vardır.¹ Tarih boyunca birçok çeşitlilik göstermiş olan konaklama yapıları özellikle ulaşım olanaklarının kolaylaştığı ve endüstri devriminin yaşandığı 19.yy'da çok hızlı büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Bu dönemde bu yapıların arasına otellerin de girmesi ile birlikte konaklama yapıları ve sektöründe yeni bir çağ başlamıştır. Osmanlı döneminde de ilk oteller 19.yy'ın ortalarına doğru başkent İstanbul'da açılmaya başlamıştır. Buna önyak olan ise 1841 senesinde açılmış olan ve otel hizmetini sağlamayı başarabilen Hotel d'Angleterre'dir.² İstanbul'da ise hem coğrafi konumu hem de tarihsel önemi nedeniyle birçok konaklama yapısı bulunuyordu.

1.2 Konaklama Yapıları

İstanbul'da hem coğrafi konum hem de şehrin tarihsel önemi nedeniyle birçok konaklama yapısı bulunuyordu. Aynı zamanda Osmanlı'nın başkenti olması ve I.Selim döneminde Halifelik kurumunun Osmanlı hâkimiyetine geçmesi de şehrin önemini artırmıştır. Bu nedenlerden dolayı şehirde çeşitli konaklama yapıları ve işletmeleri bulunuyordu.

1.2.1 Han-Kervansaray

Köken olarak Farsçadan gelen han ve kervansaray yapıları çoğunlukla birbirine karıştırılan yapılardır ancak han ve kervansarayların birbirlerinden farklı özellikleri mevcuttur.³ Kervansaraylar çoğunlukla ticaret yolları üzerinde olan ve içinde çarşı, hamam, ahır gibi yerleri olan yapılardır. Hanlarda ise bunlar yoktur. Mimari yönden

¹http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modulmoduller_pdf/Turizm/C4/B0/C5/9Fletmeleri.pdf.pdf (Erişim Tarihi: 2011)

² Behzat Üsdiken, "Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri-III", **Toplum ve Tarih Dergisi**, Cilt: 17, Sayı:97, 1992, s. 34.

³ Özlem Atalan- Hasan Şahan Arel, "15 ve 16. Yüzyıllara Ait Osmanlı Han Yapılarının Mekansal Analizi", **Turkish Studies**, Volume 11/2, 2016, s. 221.

de birçok farklılıkları mevcuttur. Kervansaraylar genellikle ıssız yollarda bulunduğundan mütevellit can ve mal güvenliğinin sağlanması için tarzları kale gibidir. Hanlar ise bunlara nazaran daha küçük yapılardır.⁴ Diğer önemli bir fark da Osmanlı şehir hanları kervansaraylar gibi ücretsiz değillerdi. Bir vâkıfa ait olduklarından gelir amacı ile hizmetlerini ücretli olarak yaparlardı. Ancak bunların hepsi konaklama ücreti eda etmezdi. Bu hizmeti yapmayan hanlara ticaret hanları denirdi. Bunlarda sadece imalathane, dükkân, depo ve büro bulunurdu. Konaklama işlevi gören hanlar şehrin dışında bulunurdu ve çoğunlukla bir külliyeyle ait olurlardı. Bu hanlarda hayvanları ile gelmiş kişiler için genellikle ahır hizmeti de bulunuyordu. Ahır bulunmayan hanlarda ise genellikle şehre çalışmak için gelmiş ve konaklayacak yeri bulunmayan insanlar kalıyordu.⁵ Diplomatik sebepler ile gelmiş olanlar da bu yerlerde konaklayabiliyordu. Buna en iyi örnek Çemberlitaş'ta bulunan elçi hanıydı. Günümüzde yapı olarak hiçbir şey kalmayan handa birçok heyet ve görevli konaklamıştır. Buraya gelen elçiler orta Avrupa çoğunlukla da roma-germen imparatorluğunun elçilerini ağırlamıştır. II.Beyazıt'ın sadrazamı olan Hadım Ali Paşa'nın yaptırdığı külliyenin bir parçasıydı. Gelen elçiler hiyerarşiye göre odalara yerleştiriliyordu. Ayrıca burada başka ülkelerin elçileri konaklayamıyordu. Sadece orta Avrupa milletleri elçileri kalabiliyordu. Bunun nedeni ise 16-17.yy'da en çok siyasi münasebet yaşanan devletlerin elçilerinin bir nevi gözetim altında tutmaktır.⁶

1.2.2 Bekâr Odaları-Pansiyonlar

İstanbul'da bulunan konaklama seçenekleri arasında bekâr odaları ve pansiyonlar da bulunuyordu. Özellikle bekâr odaları çok fazla kullanılıyordu. 1882 senesinde bekâr odalarında kalanların sayısı İstanbul nüfusunun yüzde 2sine tekabül ediyordu.⁷ Bu yerler ücretli olarak hizmet veren yerlerdi ve odalar aylık-yıllık olarak

⁴ Arzu Kılıçözlü, Türklerde Tarihi Konaklama Tesisleri Ve Günümüz Turizminde Değerlendirilmeleri (Kervansaray-Han), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985, ss. 12-14.

⁵ Nursel Gülenaz, , İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2011, ss. 49-50.

⁶ Semavi Eyice, "Elçi Hanı", **Tarih Dergisi**, Sayı:24, 1970, ss. 94-170.

⁷ Nursel Gülenaz, **a.g.e.**, s. 50.

verilebilmektedir. Daha çok çarşı alanlarında bulunan bu odalar genellikle Galata bölgesinde kalafat yerinde bulunmaktaydı.⁸

1.2.3 Saraylar-Kasırlar

Osmanlı Devleti'ndeki önemli konaklama yerlerinden diğeri de saraylar ve kasırlardır. Çoğunluğu Osmanlı'nın sonuna doğru inşa edilen bu saraylar ve kasırlar ihtişamlı mimariye sahiptirler. İçlerinde birçok yapı ve farklı alanı barındıran bu yerler çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bunların birçoğu da çeşitli misafirler için konaklama yeri olarak tahsis edilmiştir. Saraylara örnek olarak Beylerbeyi, Yıldız, Dolmabahçe sarayı hem ihtişamıyla hem de çeşitli alanlarıyla misafirler için en güzel konaklama yerlerinden olmuştur. Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan Beylerbeyi sarayı onun hüküm sürdüğü zamanda yazlık bir saray olarak kullanılmıştır.⁹ Ancak daha çok yurt dışından gelen misafirlerin konaklaması için tahsis edilmiştir. Bununla birlikte bir süre sonra devlet konuk evi özelliği alan yapıda birçok kişi konaklamıştır. Bunların arasında İran şahı Nasıreddin, Rus imparatorunun kız kardeşi Kraliçe Olga, Karadağ Prensi Nikola, Alman imparatoriçesi vardır.¹⁰ Yıldız sarayı da birçok önemli kişiyi ağırlamıştır, bunlardan en önemlisi Almanya imparatoru II.Wilhelm'dir. Sarayın içinde bulunan merasim dairesinde ağırlanmışlardır.¹¹ Diğer bir örnek ise 1877-1878 senelerinde yaşanan Rus harbinden sonra olmuştur. Göç eden birçok muhacir Osmanlı Devleti'ne yerleşmiştir. Bu dönemde de Dolmabahçe Sarayının harem dairesi bölümü 100 muhacirin ikametine açılmıştır. Ayrıca Topkapı Sarayında da 75 muhacir çocuğu eğitim için konaklatılmıştır. Ayrıca beylerbeyi ve Çırağan Saraylarının da bir kısmı bu savaşta yaralananlar için hastane olarak kullanılmıştır.¹² Saraylar gibi ihtişamıyla göz dolduran ve özel olan diğer yapılar kasırlardır. Bazen köşk olarak da adlandırılan bu yapılar saraya bağlı yapıların içinde olan ya da şehrin yakınına inşa edilen, padişahın ve yöneticilerin kullandığı yerlerdir.

⁸ Meltem Baslo, " Tarih Boyunca Galata-Beyoğlu Kurgusunun Gelişimi ve 19.yy Otellerinin Bu Gelişimde etkileri", **Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 146.

⁹ Cengiz Göncü, "Beylerbeyi Sarayı'nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 18.

¹⁰ Göncü, a.g.t, s. 92-93.

¹¹ Ali Gözeller, "Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansıması: Sabah Gazetesi", **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 26.

¹² Cengiz Göncü, "Dolmabahçe Sarayı'nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2015, s. 199.

Köşk, kasır ya da kasr-ı hümayun olarak da adlandırılmışlardır.¹³ Genellikle son dönem eserleri olan kasırlarda birçok kişi konaklamıştır. Göksu Kasrı olarak da bilinen Küçüksu Kasrı buna en iyi örneklerden biridir. Japon Prensi Katohito, Kaşgar emirinin oğlu Beykulu Han, sultanın Alman misafirleri gibi birçok kişi ikamet etmiştir.

1.2.4 Konaklar

Osmanlı Devleti'nde misafir olarak kullanılan yapılardan biri de konaklardır. Misafirhane tarzındaki konakların tadilat ve temizliği, buralara gelen kişinin yeme-içme masrafları, oda için gerekli malzemeleri devlet tarafından karşılanırdı. Tanzimat döneminde bu işi üstlenen konakların sahiplerinden bazıları kapıcı başı Haşim Ağa, Divan-ı Hümayun hâcegan'ından Ahmed Cemil, eski kasap başı Mustafa Ağa ve Zaptiye Meclisi azasından Tahir Efendi'dir. Bu kişilerin konaklarında daha çok doğudaki Müslüman devletlerden gelen misafirler konaklamışlardır. Tablo 1'de de 1835 senesinde İran'daki taht değişikliği nedeni ile Dersaadet'e gelen İran elçisinin ve maiyetinin günlük ihtiyaç listesi verilmiştir. Gelen elçi ve maiyetinin günlük ihtiyacı 450 kuruş hesaplanmıştır.¹⁴

Tablo 1: İran Elçisi ve Maiyetinin Günlük İhtiyacı

Günlük Masraf Cetveli		
Miktar	Cins	Bedel (kuruş)
150	Nan-ı Aziz	15
25,6	Lahm (Et)	50
10,2	Revgan-ı Sade (Sade Yağ)	48
19,2	Pirinç	36
7,6	Süt	9
16	Francala	8
6,4	Has Un	7
1,2	Nişasta	2
1,2	Pirinç Unu	3
15,3	Kuru Soğan	12
1,2	Kahve	14
8,9	Şeker	42
2,5	Mum	10

¹³ Yaşar Çoruhlu, “Kasır”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, s. 526.

¹⁴ Muharrem Varol, “ Tanzimat Döneminde Dersaadet Misafirhaneleri (1849-1861)”, **Osmanlı İstanbul'u-Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirimleri 2**, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/Kültür A.Ş., 2014, ss. 587-590.

12,8	Zeytin Yağı	4
2,5	Sabun	6
	Piliç Tavuk	16
	Sebzavat	60
30	Yumurta	3
	Kar-buz	6
	Karakulak Suyu	3
96	Kömür	15
3 Çeki	Odun	33
1	Aşçı	
4	Hizmetçi	
3	Saka	25
	Cıla	12
Toplam		450

Kaynak: Muharrem Varol, “ Tanzimat Döneminde Dersaadet Misafirhaneleri (1849-1861)”, Osmanlı İstanbul’u-Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirimleri 2, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/Kültür A.Ş., 2014, ss. 594-597.

1.2.5 Oteller

Osmanlı Devleti’nde 19.yy’ın birinci yarısından itibaren en önemli konaklama yapıları ve işletmeleri arasında oteller büyük bir paya sahiptir. Avrupa tarzında olan bu yapıların çoğu levantenler tarafından işletildiği için ve aynı zamanda ulaşım, ticaret merkezlerine yakınlığı ve manzarasından dolayı Beyoğlu-Galata bölgesinde açılmışlardır.¹⁵ Özellikle bu bölgelerde otel kültürü yerleşmeden önce de eşyalı şekilde tek tek ya da toplu şekilden kiralanın pansiyon tarzında yapılar bulunmaktaydı. Bu dönemde Jacques Missirie adlı bir levanten tarafından 1841 senesinde Hotel d’Angleterre adlı bir otel açılmıştır. Bölgede bu otelden önce Hotel Des Quatre Nations isimli bir otel açılmışsa da hotel d’Angleterre’nin konforunu karşılayamadığı için tam olarak otel düzeninde ve konforunda yapıların açılmasına Hotel d’Angleterre ön ayak olmuştur.¹⁶ Bu tarihten itibaren birçok otel açılmıştır. Özellikle 1890 senesinden sonra Pera Palas, Tokatlıyan, Summer Palas gibi büyük ve gösterişli oteller açılmaya başlamıştır. Bu otellerde birçok ünlü isim konakladığı gibi birçok sosyal, iktisadi, kültürel faaliyete de ev sahipliği yapmışlardır. Bu tarihten sonra işlev kazanan önemli otellerden birkaçına örnek vermek gerekirse:

¹⁵ Yakartepe, **a.g.e**, s. 81.

¹⁶ Üsdiken, **a.g.m**, s. 34.

1.2.5.1 Pera Palas

Pera palas günümüze kadar ulaşmış olan hem Osmanlı dönemi hem de cumhuriyetin ilk dönemindeki en önemli otellerden biridir. Pera Palas'ın yapılış hikâyesinin kahramanı Wagons-Lits şirkettir. Komandit şirket olarak kurulan bu şirketin kurucusu Georges Nagelmackers'dır. İlk vagonlu hattını 1872 senesinde Ostende-Köln arasında açan bu firma ardından çok hızlı büyüyerek yataklı ve vagonlu olan vagonlarını Avrupa'nın çeşitli bölgelerine göndermeye başladı. Orient-Express tren hattının da 1889 senesinde İstanbul'a kadar genişlemesiyle Osmanlı Devleti'nin başkentine de seferler açıldı. 1882 senesinde de Wagon-Lits firması açtığı güzergahların üzerinde Palace otelleri yapımı için ve parkurların daha çok işlev kazanması adına Compaigne Internationale Des Grands Hotels'i kurdu. Pera Palas da bu şirketin kurduğu otellerden biriydi.¹⁷ 1895 senesinde Beyoğlu ilçesindeki Meşrutiyet caddesinde açılan otel, döneminin en iyi konforlarına sahip ve doğu sarayının gizemli atmosferine sahipti. En ihtişamlı dönemini 1. Dünya savaşına kadar olan 19 senede geçirmiştir.¹⁸ Günümüzde ise hala otel olarak kullanılan ve Osmanlı döneminden gelmiş birkaç otelden biridir.

1.2.5.2 Tokatlıyan Oteli

Beyoğlu ilçesinde 1897 senesinde açılan Tokatlıyan oteli de dönemine göre birçok özellik ile yapılmış önemli otellerden biriydi. Otelde kullanılan servis malzemelerinin tamamı Avrupa'dan özenle seçilmişlerdi. Beyaz eşyaların tümü ülke dışından gelmiş ve mobilyalar özel olarak hazırlanmıştı. Solakzade Sokağı ile Çiçek Pasajı arasında olan otel konumu nedeniyle ve lüks yapısıyla hızlı büyümüş ve döneminin en güzel otellerinden biri olmuştur.¹⁹ Günümüzde ise otel işlevini yitiren yapı pasaj olarak kullanılmaktadır.

1.2.5.3 Bristol Oteli

Mimarisiyle birinci sınıf olarak hizmetine başlayan Bristol Oteli 1896 senesinde Pera da açılmıştır. Çok güzel bir şekilde inşa edilen yapının yukarı çıkan

¹⁷ Üsdiken, **a.g.m.**, ss. 34-38.

¹⁸ Çelik Gülersoy, "Pera Palas", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 6, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994, ss. 239-240

¹⁹ Pelin Aykut, "Tokatlıyan Oteli", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2000, s. 272.

merdivenleri mermerdi ve özellikle merdiven korkulukları çok güzeldi.²⁰ Uzun yıllar otel olarak işlevini sürdüren Bristol oteli Ömer Lütfü Bengü tarafından satın alınmıştır. Daha sonra Ömer Lütfü Bengü'nün vefatı neticesinde varisleri tarafından Esbank'a satılmıştır ve Esbank'ın genel müdürlüğü olarak kullanılmıştır.²¹ Günümüzde ise bina Pera müzesi olarak hizmet vermektedir.

1.2.5.4 Londra Otel

Bugün de otel olarak işlevine devam eden yapılardan biri olan Londra Otel 1891 senesinde açılmıştır. Beyoğlu'nda Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi ile Kallavi Sokağın birleştiği noktada inşa edilmiştir. Otelde hiçbir masraftan kaçınılmamıştır, Eyfel Kulesinde de kullanılan hidrolik asansör otelde kullanılmıştır. Bütün odalarda sıcak-soğuk su, telefon, ayrıca 150 kişi kapasiteli güzel dekore edilmiş bir restorandı da bulunuyordu. Londra ve Berlin'deki oteller ile kıyaslanacak şekilde dekore edilmiş otel aynı zamanda çok da güzel bir manzara görüntüsüne sahipti.²² Pera Palas ve Tokatlıyan gibi kendisinden daha konforlu otellere rağmen Londra Otel otelcilik sektöründe kendine önemli bir yer edinebilmiştir. Bunun da nedeni fiyatlarının bu otellere göre daha uygun olmasıydı. 1930 senesinden sonra otel eski önemini koruyamamıştır. 2. Dünya savaşı döneminde de iyice sıkıntılı süreçlere girmişti ve pasif kalmıştı. 1950'lerden sonrada Hilton ve Divan gibi hem büyük hem de çok lüks, konforlu otellerin açılmasıyla da tamamen kalitesini kaybetti.²³

1.3 Konaklama Nedenleri

1.3.1 Ticaret

İç ve dış ticaret konaklama nedenleri arasında çok büyük bir öneme sahiptir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin geniş bir coğrafyaya yayılması ticaretin konaklama payı içindeki hacmini artırmıştır. İstanbul'un önemli bir liman kenti olmasının yanında Avrupa ve Asya'yı da birbirine bağlayan bir köprü durumunda olması birçok tüccarı çekmiştir. Bizans devrinde ticaret rotaları arasındaki önemli yeri sayesinde Konstantinopolis çağının en önemli ticaret merkezi olmuştur. Ancak ekonominin

²⁰ Behzat Üsdiken, Beyoğlunun Eski ve Ünlü Otelleri-V, **Tarih ve Toplum Dergisi**, Cilt: 17, Sayı:99, 1992, s. 32.

²¹ Pelin Aykut, "Bristol Otel", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 2, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2000, s. 324.

²² Üsdiken, **a.g.m.**, s. 32.

²³ Çelik Gülersoy, "Londra Otel", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 6, İstanbul: Tarih Vakfı, 1994, s. 227.

üretimden çok tüketime yönelik olması nedeniyle Bizans dış ticarete bağlı bir konuma gelmiştir. Bu yüzden birçok devlet ile ticaret anlaşması yapılmak zorunda kalınmıştır. Konaklamanın aksine birçok konuda imtiyazlı ticaret bölgeleri kurmuşlardır. Ancak fetihten sonra bu sistem devam etmemiştir. Ticari birlikteliklerin devam etmesiyle birlikte artık tüccarlar işlerini tamamlayıncaya kadar uygun görülen yerlerde konaklayıp yurtlarına geri dönerdi.²⁴

Osmanlı döneminde ise tüccarlar birçok sosyal tabaka zümresinden daha prestijli bir konumdaydı ve ticaret övülen ve korunan bir faaliyetti.²⁵ Ticarete böyle olumlu bakılmasının iki nedeni vardır. Bunlar Provizyonizm ve Fiskalizm ilkeleridir. Provizyonizm ilkesinin ana teması Osmanlı halkının refahını artırmaktır. Bu yüzden mal ve hizmet arzının yüksek olmasının yanı sıra kalitesinin yüksek olması ve fiyatının da ucuz olması gerekiyordu. Bu nedenden dolayı ticaret önem arz ediyordu. Diğer bir ilke olan Fiskalizm ise parasal güç anlamına gelmekteydi. Devlet hazinesinin miktarını artırmak ve geldiği yüksek seviyenin altına indirmemek ana olguydu. Ticaret ise bunu sağlayan büyük bir etkendi çünkü doğrudan katkılarının yanı sıra diğer sektörleri de harekete geçiriyordu. Ticaretin önemini sadece bunlardan değil devletin yaptırdığı alt yapı yatırımları, hanlar, kervansarayla, çarşılar ve bedestenler de anlayabiliriz.²⁶

1.3.2 İnançlar

Osmanlı devleti'ne inanç vesilesi ile de birçok defa konaklama yapılmıştır. Sultan I.Selim döneminde halifeliğin Osmanlı'ya geçmesi de bu süreci pekiştirmiştir. Aynı zamanda Şam, Kudüs, İstanbul gibi dini merkezleri elinde bulundurması ve burada birçok dini topluluğun bulunması da Osmanlı Devleti'ni inanç ziyareti için önemli bir merkez yapmıştır. İstanbul ise bu şehirlerin arasında biraz daha ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Hem Rum Ortodoks patrikliği Bizans'tan süre gelen şekilde buradadır, hem de I.Selim'den beri halifelik Osmanlı'da bulunmaktaydı. Bu nedenlerden dolayı günümüzde bile birçok insan İstanbul'un dini noktalarını ziyaret ediyor. II.Abdülhamit döneminde de şehre birçok din adamı ziyaret

²⁴ Baslo, **a.g.t**, s. 140.

²⁵ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016, ss. 41-46

²⁶ Genç, **a.g.e**, s. 41-46

gerçekleştirmiştir. Keldani, Süryani, Marunî patrikleri İstanbul'a ziyaretler gerçekleştirmiştir.

1.3.3 Diplomatik Ziyaretler

Diplomatik nedenlerle yapılan ziyaretler yabancı devletlerin varsa bir sorununu çözümlemek, ilişkileri geliştirmek, antlaşmalar yapmak gibi çeşitli görevler iledir. Bunlar devlet tarafından gönderilen elçi ve maiyeti tarafından, bazı hallerde de devletin en üst kademesi tarafından yerine getirilir. Hem Bizans hem de Osmanlı döneminde İstanbul'un başkent olması nedeniyle bu şehirde yoğun diplomasi trafiği yaşanmıştır. Gelen heyetler, elçiler otellerde, hanlarda, konaklarda, saraylarda konaklamıştır. Osmanlı Devleti'nde yurtdışına devamlı elçi göndermesi Nevşehirli Damat İbrahim Paşa döneminde başlamıştır. İlk elçi ise Fransa'ya gönderilen Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi'dir.²⁷

1.3.4 Turizm

19.yy'da birçok alanda yaşanan gelişmeler ile birlikte çeşitli seyahat biçimleri gelişmiştir. Sanayi Devrimi ile gelişen Batı'dan Doğu'ya birçok seyahat akımı başlamıştır. Oryantalist eserlerin oluşturduğu merak duygusu, teknolojinin gelişimi ile ulaşımın kolaylaşması gibi nedenler ile insanlar artık zorunlu nedenlerin dışında değişik yerleri görmek, tanımak, keşfetmek için de seyahatler yapmaya başlamışlardır.

Maceraperestler, gezginler de klasik nedenlerin dışında seyahatler etmeye başlamışlardır. Özellikle bu insanların ürettikleri eserler de bilinmeyenlere ışık tutarak insanlar için önemli bir kaynak halini almıştır.²⁸

²⁷ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, ss. 41-41.

²⁸ Baslo, **a.g.t.**, s. 141.

İKİNCİ BÖLÜM

1894-1910 SENELERİNDE İSTANBUL'DA MİSAFİR EDİLMİŞ DİNİ LİDERLER-DİPLOMATLAR-KİŞİLER

2.1 1894-1910 Senelerinde İstanbul'da Misafir Edilmiş Dini Liderler-Diplomatlar-Kişiler

2.1.1 Marunîler

Osmanlı İstanbul'unu ziyarete gelmiş birçok dini topluluk lideri var. Bu dönemlerde en çok ziyaret eden dini topluluklardan biri ise Marunîlerdir. Bunlar Osmanlı Devleti'nin önemli dini toplulukları arasındadır. Marunî kelimesinin kökeni ile ilgili günümüzde birçok açıklama vardır. Bunların arasından 3 tanesi çok önemlidir, ilki “Maran” kelimesinden geldiği ve bir manastıra isim olmasından geliyor ve ardından da Marunîlere isim olduğu ileri sürülmektedir. Bu kelimenin manası ise rabbimiz, İsa Mesih'tir. Diğer bir görüşe göre de Süryanice kelimelerden oluşan “Morio” veya “Moronoye” kelimelerinden gelmektedir ve anlam olarak ilk görüş ile aynı anlamı taşımaktadır. Diğer önemli bir görüşe göre ise Bizanslıların Müslüman kuvvetleri ile savaşması için sınır boylarına yerleştirilen “Meredelerden” gelmektedir. Bu savaşçı Meredeler Maruniliği benimseyip, John Marunun patrikliğinden sonra da isimlerini bırakarak kendilerine Maruni demeye başlamışlardır.¹ Osmanlı Devleti'nin ise Marunîler ile tanışması sınırlarının genişlemesi vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Suriye ve Lübnan'ın fethinden sonra birçok dini topluluk gibi Maruniler de Osmanlı hakimiyetine dahil olmuştur. Günümüzde nüfusları 1,5 milyona yaklaşan Marunîler, başta Lübnan olmak üzere Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde, Fransa, Amerika, Kanada ve Güney Amerika'nın çeşitli bölgelerinde yaşamaktadırlar. Ayrıca Lübnan'ın da en önemli dini topluluğudur. Günümüzde dini lideri ise Nasrullah Butrus Sfeir'dir. ²

2.1.2 Melkitler

Osmanlı'daki bir diğer önemli dini topluluklardan biri de Melkitlerdir. Melkitler; Ortadoğu ve Mısır'da yaşayan ve çoğunluğu tek doğacı Hristiyan görüşü

¹ Ramazan Işık, XVIII-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti İdaresinde Lübnan Marunileri, Ankara: SAGE Yayıncılık, 2013, ss. 12-14.

²İsmail Taşpınar, “Maruniler”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 28, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 71.

olan monofozitliği benimseyen ve Kalkedon konsili kararlarına da bağlı kalan Hristiyan topluluğa denir.³İsim kökeni Sami dillerinde kullanılan ve anlamı kral olan “Mik” kökünden gelmektedir. Süryanice ’de ise kral taraftarları manasına gelen melköye şeklinde kullanılır. Müslümanlıkta ise Melekkiyye, Melkiyye ya da Melkaniyye olarak geçer. Günümüzde Avrupa dillerinde melkites olarak ve okunuğu olan melkit de Türkçe ’de kullanılmaktadır.⁴ Osmanlı Devleti’nin özellikle I.Selim dönemindeki toprak genişlemesiyle birlikte Melkitler ile olan iletişim artmıştır. Bu dönemde Melkitlerin çoğu Ortodoks’tu ve merkezleri Antakya patrikliğiydi. Osmanlı başkenti İstanbul’daki Fener Rum patrikliğine tabiydiler. Zamanla Rum Melkitler arasında Katolikliğin yayılması ile birlikte bu topluluğun ayrı bir millet, dini topluluk ve patrikliğinin olması gündeme geldi. Ancak Osmanlı Devleti’nin fetihlerden önceki yapıyı korumaya çalışması, din ve mezhep değiştirmeyi de yasakladığı için Melkitler gibi mezhep değiştiren diğer topluluklar da bağlı olduğu düzen ve patriklik içinde işlemlerine devam etmek zorunda kaldı. Daha sonra hem yurtiçi hem yurt dışı baskılar ile Osmanlı Devleti bu konuda esnek davranmaya başladı ve 1830 yılında Ermeni Katoliklerini ayrı bir millet olarak tanıdı. Melkitler de faaliyetlerini bu cemiyet altında sürdürmeye başlamıştır. Ardından 1849 yılında çabalar sonuç bulmuş ve Melkitler ayrı bir cemiyet olarak kabul görmüş ve patrik ünvanını alabilmişlerdir.⁵ Günümüzde Melkitlerin cemaat liderliğini ise 2017’de başa gelen Youssef Absi sürdürmektedir. Ayrıca günümüzde Ortadoğu ve özellikle Amerika kıtasına yayılmış şekilde yaşayan 1,5 milyondan fazla Melkit vardır.

2.1.3 Süryaniler

Belgelerimizde bulunan diğer bir dini topluluk ise Süryanilerdir. Süryaniler Aziz Paulus’un kurduğu Antakya Patrikhanesine mensup olan ve günümüzde bu patrikhaneyi temsil eden, Hristiyan dünyasının en eski cemaatlerinden biridir. Hem Süryani kaynaklarda hem de bu topluluk ile ilgili yapılan birçok modern araştırmaya göre Süryani kelimesinin kökeni ile ilgili birçok tez vardır. Bunlardan en

³ Haydar Çoruh, “Rum Melkitlerin Katolik Propagandasına Maruz Kalması(1724-1856)”, **Belleten**, Cilt: LXXIII, Sayı: 298, Aralık 2019, ss. 957-1002.

⁴ Mustafa Sinanođu, “Melkaiyye”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 84-85.

⁵ Canan Seyfeli, “Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği(1847-1918)”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:11, Yıl 3, ss. 9-39.

önemlilerinden biri Süryani vakayinamesine göre Süryani kelimesinin kökeni bir kral adı olan Suros'a dayanmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise Lübnan'ın sur şehrinde ya da o zaman bölgeye hâkim olan Asurluları tanımlamak için Yunanlıların söyledikleri "Surya" adından gelmektedir. Bazı Süryani kaynaklara göre de Aramilerin Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Hristiyanlığa inanmayan aynı ırktaki insanlardan kendilerini ayırmak için kullandıkları "Süryane" lakabından gelmektedir.⁶ Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethiyle birlikte Süryaniler çoğunlukla aynı mezhebe sahip olduğu kıpti ve Habeşliler ile birlikte Ermeni patrikliğine bağlandı. Süryaniler bu patrikliğe bağlı olmasına karşı özerk bir yapıya sahiptiler.

Osmanlı devleti bölgeyi fethettikten sonra aynı sistemi sürdürmüştür. Sistemin devam etmesi ve bu topluluğun Ermeni cemiyeti altında faaliyetlerini sürdürmesinin en önemli nedeni ise Osmanlı İstanbul'unda kendilerini temsil edecek birilerinin olmayışı hem de Ermeniler ve Süryaniler arasındaki mezhep birliğiydi. Ancak 19.Yy' gelindiğinde ayrılık çabaları başlamıştır. Bunun nedeni ise Süryanilerin, Katolikler ve Kadimler olarak ayrılmalarıydı. Katolikler hem papa hem de Fransızlar tarafından destek görmesiyle büyük güç kazanmıştı. Kadimler ise kendilerini doğrudan temsil edecek bir patrik ihtiyacı duyuyordu.⁷1844'de Meryem ana kilisesine yerleştirilen kadimler böylelikle temsil hakkı elde etti. Bağımsız bir patriklik için hem 1873'de hem de 1893' yılında önemli girişimler gerçekleştirdiler. Bunun nedeni Ermeni cemaatinin kendi iç işlerine karışmasıydı. Uzun uğraşlar sonunda da 1914'de çalışmalar sonuca ulaşmış ve Süryani Kadimler adına bir nizamname hazırlanmıştır.⁸

2.1.4 Ahmet İzzet Furgaç

Belgelerde ismi geçen diğer bir önemli isim ise Osmanlı Devleti'nde birçok hizmette bulunan Ahmet İzzet Paşa'dır. Belgelerde yazdığı üzere Teftiş-i Asker-i Komisyonu azalığına tayin edilen Birinci Ferik İzzet paşanın otel masrafları karşılanmıştır.⁹Osmanlı Devleti'nde genelkurmaylıktan sadrazamlığa kadar birçok

⁶ Mehmet Çelik, "Süryaniler", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, 38. Cilt, İstanbul: TDV Yayınları, 2010, ss. 175-178.

⁷ İbrahim Coşar, "19.yy'da Mardin Süryanileri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi**, Basılmamış Doktor a Tezi, Kayseri, 2006, 41.çetin

⁸ Mehmet Şimşek, " Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi Patrikhane Nizannamesi ", **SBArD**, Sayı: 6, Eylül 2005, ss. 725-742.

⁹ BOA, İ..HUS., 165/45

görevde bulunan İzzet Paşa hakkında kapsamlı bilgiye sahibiz. Bunun en büyük nedeni yaşadığı döneme ışık tutan politik, askeri, kültürel birçok olayı aydınlatan kendi eseri olan Feryadımdır. Suriye topraklarına binbaşı olarak gittiği zaman da binbaşılıktan tuğgeneralliğe kadar yükselmiştir. Ayrıca bu dönemde kendisine Üçüncü Mecidi, Osmani ve İkinci Mecidi nişanları takdim edilmiştir. Aynı zamanda Almanya imparatoru 2.Wilhelm bölgeye geldiğinde kendisine üçüncü rütbeden Kartal nişanı vermiştir.¹⁰ Genelkurmay başkanlığında iki buçuk yıl kalan İzzet Paşa ayrıca 14 Ekim 1918 yılında sadrazamlık görevini de üstlenmiştir. Bu görevde yirmi beş gün kalıp istifa etmiştir.¹¹ Cumhuriyetin ilanından sonra da Furgaç soyadını almıştır ve bundan üç sene sonra 1937’de vefat etmiştir ve cenazesi devlet töreniyle defin edilmiştir.

2.1.5 Siyam

Dersaadet’i ziyarette bulunan batı ülkeleri heyetleri, prens ve prensesleri, kral ve kraliçeleri gibi Uzak Doğu ülkelerinden de birçok kişi ziyaret etmekteydi. Bunlara en güzel örneklerden biri günümüzde Tayland olarak bilinen Siyam’dır. Asya kıtasının güneydoğusunda bulunan ülke 1939 senesine kadar ve 1945-1949 yıllarında Siyam ismini kullanmıştır. 1949 senesinden sonra da özgür insanlar ülkesi anlamına gelen Tayland kullanılmaya başlanmıştır.¹² Osmanlı Devleti’ne gelmiş olan ilk Siyam kraliyet ailesinden kişi Prens Damrong ve beraberindeki heyettir. 1911 yılında II. Abdülhamit’in misafiri olarak İstanbul’a gelen heyet sultanın konakladığı Yıldız Sarayının içindeki Merasim köşkünde kalmıştır.¹³ İstanbul’a gelmiş olan ikinci Siyamlı ise Prens Chakrabongse’dir. 1899 yılında gelen Prens için Merasim Köşkü hazırlanmıştır ve burada konaklamıştır. Ancak karşılama töreninden sonra ilk olarak Pera Palas oteline gelmiştir ve burada hazırlanan prens daha sonra sultanın resepsiyonuna katılmak için çıkmıştır. İstanbul’a gelen son Siyamlı ise Prens Boworadet’dir. İstanbul’a geldiği gün Pera Palas oteline giriş yapan Prens sonrasında

¹⁰ Ahmet İzzet Furgaç, **Feryadım**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, s.48.

¹¹ Furgaç, a.g.e., s.63.

¹² Meral Avcı, “Tayland”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 40, İstanbul: TDV Yayınları, 2011, s.189.

¹³ Mansod Lambensa, “Bir Siyam Prensi’nin Kaleminden XIX.yy’da Osmanlı İstanbul’u”, **Osmanlı İstanbul’u-Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirimleri 4**, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/Kültür A.Ş., 2017, s. 70.

savunma ve dışişleri bakanlığını ziyaret etmiştir.¹⁴ Prens Boworadet aynı zamanda askeri bir kişiliktir. General olan Prens ve maiyetinde gelen yüzbaşı Mösyö Songa II. Abdülhamit tarafından nişan hediye edilmiştir. General Prens Boworadet'e birinci dereceden Nişan-ı Ali Osmani, yüzbaşına da dördüncü dereceden Nişan-ı Ali Osmani verilmiştir.¹⁵

2.1.6 Kaşgar ve Afgan Emirliği

Dersaadet'i ziyaret edenlerin arasında Müslüman emirlikler de bulunuyordu. Bunlara en iyi örnek Afgan ve Kaşgar Emirliğidir. Afgan Emiri Habibullah Han'ın hem ailesinden hem de Afgan askeriyesinden olan Muhammed Han bu emirlikten gelenlere örnektir. Habibullah Han dönemi Afganistan için önemlidir çünkü onun döneminde hem iç hem de dış politikada birçok önemli işlere imza atılmıştır. Afganistan'ın kalkınması ve modernleşmesine yönelik önemli adımlar attı ve eğitim, askeri ve endüstri alanında önemli reformlar yaptı.¹⁶ İşte bu dönemde Dersaadet'e gelmiş olan ve otelde ikamet etmiş serdar Muhammed Han'a aynı zamanda II.Abdülhamit tarafından da kendisine Nişan-ı Ali takdim edilmiştir.¹⁷ Dersaadet'e gelmiş olan diğer bir emir ise Kaşgar Emirliğinin kurucusu olan Yakup Bey'in büyük oğlu Beykulu'dur. Dersaadet'e iki kere gelmiş olan Beykulu Han bunların ilkinde elçi Seyyid Yakup Töre ile birlikte I.Abdülaziz döneminde gelmiş, diğerini ise 2.abdülhamit döneminde gerçekleştirmiştir. Kaşgar emirliğinin kurucusu olan Yakup Bey dersaadet'e gönderdiği elçi Seyyid Yakup töre ile Osmanlı Devleti'ne tabii olmak istediğini ayrıca askeri eğitimi ve mühimmat yardımı da talep etmiştir. Sultan Abdülaziz tarafından kabul edilen bu istekler ile Kaşgar Emirliğine 6 adet krupp topu, 1000 adet eski ve 200 adet yeni tüfek, kapsül, barut ve üretim araçları ve ustalar gönderildi. Ayrıca askeri eğitim içinde bir heyet gönderildi. Kendisi de Osmanlı devleti'ne tabii kılınan Yakup Beg'e emir ünvanı verildi ve Kaşgar da Sultan I.Abdülaziz adına hutbe okunup sikke basıldı.¹⁸ Beykulu Han'ın ikinci gelişi

¹⁴ İsmail Hakkı Kadı, **The Ottoman Empire and The Kingdom of Siam Through The Ages**, Thailand: İnstitute Of Asian Studies-Chulalongkorn University Bangkok, 2017, ss. 72-75.

¹⁵ BOA, İ.TAL., 460/41

¹⁶ Recep Uslu, "Habibullah Han", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 14, İstanbul: TDV Yayınları, 1996, s. 375.

¹⁷ BOA, BEO, 2737/205229

¹⁸ Taner Uslu, "Doğu Türkistan'da Yakup Beg Hakimiyeti: Dış İlişkiler, Ordu ve Askeri Yenilikler", **Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı:1, 2018, ss. 66-87.

de sultan 2. Abdülhamit döneminde olmuştur. Beyoğlu'ndaki otellerden birine yerleştirilmesi ve masraflarının karşılanması kararı alınmıştır.¹⁹ Sonraki belgelerde Göksu kasrında kaldığı ve yine masraflarının devlet tarafından karşılandığı anlaşılmıştır.²⁰ Aynı zamanda kendisine sultan tarafından Nişan-ı Ali verilmiştir.²¹

2.1.7 Japonya

Katip Çelebinin kitabı olan Cihannüma 'da genişçe yer verdiği Japonya bir ada ülkesidir. Togukawa şogunluğu yönetiminde dış dünya ile uzun süre ilişkilerini kapatan ülke 1850'li yıllara gelindiğinde bazı Avrupa devletleri ile antlaşmalar imzalamıştır. Kendisine daha az hak tanıyan bu antlaşmalar neticesinde kapılarını dış dünyaya açmak zorunda kaldı.²² Kendisini yarı sömürge hale getiren bu antlaşmalar yüzünden müttefik bulmak isteyen Japonya için Osmanlı Devleti önem arz ediyordu çünkü kuzeyinde düşmanı Rusya bulunuyordu. Aynı zamanda Avrupalılardan ayrı olarak Hristiyan olmayan bu devlet ile yakınlık kurmak istiyorlardı.²³ Diğer yandan kendisi gibi kapitülasyon sorunu yaşıyan Osmanlı'yı tanımak istiyorlardı ve ilk temas 1871 senesinde gerçekleşti. Japonya dış işleri bakanlığının kâtibi Fukuchi Genichiro İstanbul'a gelerek ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretten sonra 1878 senesinde Seiki adlı bir harp gemisiyle Japon bir heyet İstanbul'a gelmiştir. Ardından 1880'de Avrupa'daki kanunları incelemek için gelen Prens Hebiri de İstanbul'a uğramıştır ve 1881 senesinde prens Kato Hito İstanbul'a gelmiştir. Pera Palas otelinde konaklamıştır. 1887 senesinde ise başka bir Prens olan ve aynı zamanda imparatorun amcası olan Komatsu İstanbul'a gelmiştir ve önemli temaslarda bulunmuştur. Bu ziyaret arasında iki ülke arasındaki temaslara daha da artmıştır. Prens ise bu süre zarfında heyet ile birlikte Göksu kasrında konaklamıştır.²⁹

Japonların bu yoğun ilgisinin üzerine de Sultan II.Abdülhamit ilişkileri daha da güçlendirmek için Japonya'ya bir heyet göndermiştir. Osman Paşa komutasındaki Ertuğrul Firkateyni Mart 1899'da yola çıkmış ve birçok ülkeyi ziyaretin ardında

¹⁹ BOA, MB.İ..., 79/102

²⁰ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Devleti ile Kafkasya, **Türkistan ve Kırım Hanlıkları Arasındaki Münasebetlere Dair Arşiv Belgeleri (1687-1908)**, Ankara, 1992, s. 38.

²¹ BOA, İ.DH..., 705/49338

²² Yuzo Nagata, "Japonya-Osmanlı İlişkileri", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 23, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, ss. 574-579.

²³ Şayan Ulusan Şahin, **Türk-Japon İlişkileri(1876-1908)**, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, ss. 11-13

²⁹ Şahin, **a.g.e.**, s. 22.

Japonya'ya ulaşmıştır. Ancak dönüş yolunda şiddetli bir fırtına nedeniyle geminin batması sonucu Osman Paşa ve mürettebatın çoğu vefat etmiş sadece 69 kişi kurtulmuştur.³⁰ Bu kazadan sonra iki ülke arasındaki dostluk hiç bozulmadan devam etmiş ve 1894 senesinde imparatorun amcasının oğlu prens Komatsu İstanbul'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret esnasında önceden de olduğu gibi prens ve yanındakilere birçok hediyeler ve nişanlar takdim edilmiştir. Royal otelinde konaklayan prens için 3 oda ve yanındakilere de 2 oda ayrılmıştır.³¹ Bütün bunların ışığında İmparator Meiji ve Sultan II.Abdülhamit arasında çok önemli adımlar atılmıştır. İki ülke arasındaki dostluğu pekiştirecek bir antlaşma imzalanamasa bile samimiyet, hediyeleşme, diplomatik ve ticari adımlar devam etmiştir.

2.1.8 Sırbistan

İstanbul'da otelde konaklayan bir diğer önemli isim ise eski Sırbistan Kralı 2. Milan Obrenovic'dir. Kral Milan hem Osmanlı hem de Sırbistan için önemli bir kişiliktir. Mihail Obrenovic'in Belgrad'da üç kişi tarafından vurularak ölmesi üzerine başknezliğe geçmiştir. Mihail Obrenovic'in amcaoğlu olan Milan, Mihail'in çocuğu olmadığı için onun vasiyetiyle bu göreve gelmiştir. Osmanlı Millet Meclisinin de Sırbistan Başknezni Milan için çıkardığı berat Kâmil Bey vasıtası ile Milan'ın konağında okutulmuştur. Osmanlı başkenti İstanbul'a ilk ziyaretini 1874 yılında gerçekleştirmiştir. Sultan Abdülaziz'e bağlılığını bildiren Milan'a ve beraberindekilere nişanlar taktim edilmiştir.³² Ancak Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanması ve sonrasında da krallık oluşu Milan Obrenovic döneminde olmuştur. 1875 senesinde Bosna Hersek'te başlayan isyanlar neticesinde hem Sırlar hem de Karadağlılar Osmanlı'ya savaşa girdi. Bu savaşta Osmanlı Devleti Sırbistan'ı mağlup etti ancak Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasıyla yapılan Ayestafanos Antlaşması ile Sırbistan bağımsız oldu. Ardından bu antlaşmanın tekrar ele alınıp düzenlenmesi maksadıyla yapılan Berlin Antlaşması neticesinde hem Sırlar hem Karadağlılar bağımsız oldu.³³ 1882

³⁰ Selçuk Esenbel, **Japon Modernleşmesi ve Osmanlı-Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s. 289.

³¹ Şahin, **a.g.e.**, s. 103.

³² Ayşe Özkan, **Milos'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı(1830-1878)**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011, s. 235.

³³ Mehmet Hacısalihoglu, "Sırbistan Bölüm 2", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 37, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, ss. 121-126.

senesinde krallığını ilan eden Kral Milan ise 1899 senesinde tahtan çekilerek yetkilerini oğlu Aleksandar bırakmıştır. Ardından İstanbul'a gelen sabık kral Milan burada bulunduğu sürede beraberindekiler ile birlikte Beyoğlu'nda bir otelde konaklamıştır.³⁴ 1894 senesinde de oğlu Aleksandar da sultan 2. Abdülhamit ile görüşmek için İstanbul'a gelmiştir. Sultan'a Osmanlının başında bulunduğu ve bütün Balkan devletlerinin ittifak halinde olduğu bir sistemi söylemiştir. 2. Abdülhamit'te böyle bir ittifakın kurulmasının mümkün görünmediğini kendisine cevaben söylemiştir.³⁵

2.1.9 Habeşistan

Bu dönemdeki önemli diğer bir temas ise Habeş imparatorluğu ileydi. Birkaç kere karşılıklı heyetlerin gidip geldiği, karşılıklı nişanların ve hediyeleşmelerin olduğu bir dönemdir. Bu hediyeleşmelerin arasında ilginç olanları da vardır. Örneğin Habeş imparatoru olan Menelik'in Dersaadet'e gönderdiği bir adet aslan ve kaplandır.³⁶ Habeş imparatoru Menelik'in Kudüs'te bulunan Deyrû's Saltana Manastırı ve müstemilatı ile ilgili talepleri iki ülke arasında karşılıklı elçi gönderilmesine ve münasebetin artmasına neden olmuştur. Manastır üzerindeki Kıptiler ve Habeşlilerin anlaşmazlıkları yüzünden Habeşlilerin müracaatı üzerine sultan orta yol bulmaya çalışmıştır. Habeşistan'da yaşayan Müslümanlar nedeniyle sultan bu talebe karşılık vermiştir. Ancak Habeşlilerin çabaları başarısız olmuş ve mahkeme sonucunda kilisenin anahtarının Kıptilerde kalmasına karar kılınmıştır. Bu dönemde iki ülke arasındaki münasebeti yürütmek için ilk elçiyi 2. Menelik göndermiştir. Ato Josef ve Kont De Leontiyef İstanbul'a gelmişlerdir. Bu ziyaret esnasında Kont Pera Palas otelinde kalmıştır. Ardından Sultan II.Abdülhamit'in namesini vermek üzere Ferik Azm-zade Sadık El Müeyyed Paşa önderliğindeki Osmanlı heyeti Habeşistan'a gitmiştir.³⁷ Habeşistan'dan İstanbul'a gelen bir diğer önemli kişi de Habeş askeri ümerasından olan General Maşaşa'dır. Heyet olarak gelen Habeşlilerin başında bulunan general ile maiyeti Pera Palas otelinde

³⁴ BOA, İ..DH., 1128/88122

³⁵ Ayşe Özkan, **Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırlar(1878-1918)**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013, s. 122.

³⁶ BOA, Y..PRK.ASK., 163/34

³⁷ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney siyaseti Habeş Eyaleti**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996, ss. 163-168.

kalmışlardır ve masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır. Habeş ve Osmanlı arasındaki gelişmelerin ilerlemesi ile de 1912 senesinde Habeşistan'ın Harar şehrinde Osmanlı Devleti tarafından bir maslahatgüzarlık açılmıştır. Ardından bu yer başkent Addisabbay'a taşınmıştır. Baş şehbender olarak da mazhar bey atanmıştır ve şehbenderlik sayesinde Habeş toprakları üstünde yaşayan Osmanlıların hukukları korundu.³⁸

2.1.10 Almanya

Özellikle 19.yy'ın sonlarına doğru ve 20.yy başlarında ilişkilerin çok üst düzeyde olduğu bir ülkede Avrupa ülkesi olan Almanya. Alman prensliklerinin birleşmesi sonucu 1871 senesinde imparatorluk olan Almanya Avrupa kıtasının gittikçe güç kazanan devletlerinden olmuştur. İmparatorluğun kurulmasında çok büyük bir etkisi olan Otto Won Bismack tedbirli bir dış politika yönetiyordu. Ancak 1888 senesinde tahta geçen II.Wilhelm dış politikada daha aktif olmak istiyordu. Bu dönemde birçok toprak sömürgeleşmiş durumdaydı ve Osmanlı toprakları da paylaşılmaya başlanmıştı. 2. Wilhelm ise Ortadoğu'ya açılmayı planlıyordu ve bunun içinde kendine en iyi müttefiki Osmanlı Devleti olarak görüyordu.³⁹ Ayrıca 1853-56 senelerinde arasında gerçekleşen Kırım Savaşı sonrası İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma altına almasının Berlin Kongresi sonrasında terk etmesi de Almanya Osmanlı yaklaşmasına neden olan önemli bir etkendi.⁴⁰ Bu gelişmeler ve yakınlaşmalar sonucunda Almanya imparatoru II.Wilhelm Osmanlı Devleti'ne ilk ziyaretini gerçekleştirdi. Bu ziyarette Osmanlı ordusuna Alman silahlarının satılmasını sağlamıştır. İkinci gelişinde ise İstanbul-Bağdat demiryolu projesinin alman firmalara verilmesi vaadini almıştır. Son ziyaretini de sultan 5. Mehmet Reşad döneminde gerçekleştiren II.Wilhelm'in ikinci ziyareti diğerlerinden daha ayrı bir öneme sahiptir. Osmanlı'ya her gelişinde çok iyi ağırlanan imparator Osmanlı-Almanya ittifakı ve dostluğu için bir çeşme inşa ettirmek istemiştir ve bu istek Sultan II.Abdülhamit tarafından kabul edilmiştir. Çeşmenin İstanbul'da nereye yapılacağı konusunda iki ülke de zorlanmıştır. İmparator çeşmenin yeri için Nişantaşı

³⁸ Orhonlu, **a.g.e.**, ss. 166-170

³⁹ Yusuf Ziya Altıntaş, "Samimi Bir Dostluğun Simgesi: Alman Çeşmesi", **Sabah Ülkesi Dergisi**, Sayı:35, 2013, ss. 66-69.

⁴⁰ M. Nail Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 34, 2015, ss. 35-48.

semtini söylemiştir. Ancak bu arzu Nişantaşı bölgesindeki su azlığı öne sürülerek reddedilmiştir. Osmanlı yöneticileri ise çeşme için Sultanahmet meydanını istiyorlardı ve nitekim çeşmenin buraya yapılması kararlaştırıldı.⁴¹ Çeşmenin açılışı için Moltke adlı mektep gemisiyle İstanbul'a gelen heyetten 5 kişi Pera Palas otelinde konaklamışlardır. Ayrıca Moltke gemisinin mürettebatının da masrafları karşılanmıştır. Osmanlı-Almanya ilişkileri dışında da Osmanlı'ya bu çeşmenin açılışının dışında da gelip otellerde konaklayanlar olmuştur. Bunlardan en ilginçlerinden biri de alman mühendis Hermann Plum'dur. Berlin'den İstanbul'a getirtilen otomobilin kullanım hazırlıkları için gelmiştir ve burada bulunduğu müddetçe masrafları karşılanmıştır.⁴² Almanya amirali Holman'da İstanbul'a ziyaretinde Beyoğlu'ndaki otellerden birinde kalmıştır ve masrafları karşılanmıştır.⁴³ Yine Sultan II.Abdülhamit'in tahta çıkışının 25.seneyi devriyesi için yapılan törenlere katılmak üzere Almanya'dan bir heyet gelmiş ve Pera Palas otelinde konaklamıştır. Ayrıca Alman İmparatoru II.Wilhelm'in çeşme hediyesine karşılık da Sultan II.Abdülhamit Alman elçilik sarayının bahçesine bir çeşme yaptırmıştır.⁴⁴

2.1.11 İngiltere

Osmanlı Devleti'ne gelen ve otelde konaklayan önemli devletlerden biri de İngiltere'dir. 1901 senesinde İngiltere kraliçesi Victoria'nın ölümü sonrasında tahta geçen 7. Edward'ın tahta geçişini bildirmek için gelen heyet Pera Palas otelinde konaklamıştır. Bu heyetle birlikte gelen Mareşal Lord Dolsley'e de murassa Osmani Nişanı verilmiştir.⁴⁵ Heyetin konakladığı süre boyunca masrafları Osmanlı tarafından karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'ne gelip otellerde konaklayan başka heyetler ve kişiler de vardır. Bahri Sefid filosu kumandanı amiral Sir Charles Derori'de ailesiyle birlikte Dersaadet'e geldiğinde otelde konaklamıştır ve masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.⁴⁶ Kendisine de ayrıca murassa Osmani Nişanı verilmiştir.⁴⁷ Yine ailecek Dersaadet'e gelen bir başka İngiliz de Dük Meklemburg'dur. Summer Palas

⁴¹ Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, **Değişim Sosyolojisi-Dünya'da ve Türkiye'de Toplumsal Değişme**, İstanbul: Kitabevi, 2011, ss.621-23.

⁴² BOA, ML.EEM., 355/96

⁴³ BOA, İ.DH., 1112/87019

⁴⁴ Altıntaş, **Samimi Bir Dostluğun Simgesi: Alman Çeşmesi**, 2013.

⁴⁵ BOA, BEO, 1646/123421

⁴⁶ BOA, DH.MKT., 1224/55

⁴⁷ BOA, BEO, 3147/236015

otelinde konaklayan dük 'ün ve ailesinin masrafları karşılanmıştır. Ayrıca yine Kral George'nin tahta geçişinin bildirmek için gelen heyet de Summer Palas otelinde kalmıştır ve masrafları karşılanmıştır.⁴⁸ Diplomatik heyetler, nişanlara nazaran bu dönemde Osmanlı ile İngiltere'nin arası çok iyi olmamıştır. Özellikle 1890 senesinden itibaren Osmanlı-Almanya yakınlaşmasının sonucu olarak İngiltere ile ilişkiler gerilimli bir hal almıştır. Bu dönemde tahtta olan sultan II.Abdülhamit'in de İngiltere'ye karşı olan tutumu, düşünceleri muhtıralarında, başka belgelerde rahatlıkla görülmektedir. Bu belgelerde İngilizlerin kendisini hayal kırıklığına uğrattığını, Osmanlıyı parçalamaktan tereddüt etmeyeceklerini, hilafeti kontrol altına alarak Müslümanların kontrol etmek istediklerini dile getirmiştir.⁴⁹ Bu yüzden bu dönem boyunca İngiltere ve Osmanlı arasındaki ilişkiler çok üst düzey olmamıştır.

2.1.12 Bulgaristan

Bulgaristan 1878 senesinde Berlin Konferansında alınan karar ile Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olarak kuruldu. Bundan sonraki bağımsızlık çabalarıyla 1908 senesinde tam bağımsız olarak ismi Bulgaristan krallığı olmuştur. Günümüzde de Bulgaristan Cumhuriyeti olarak hürriyetine devam etmekte olan devletten hem prenslik hem de krallık zamanında Osmanlı'ya birçok kişi gelmiştir. 1900 senesinde Bulgaristan prensinin yeğeni olan Prens Çarkoski maiyetinde bulunanlar ile birlikte İstanbul'a gelmişlerdir ve Pera Palas otelinde konaklamışlardır. Bunların masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.⁵⁰ Sofya Belediye Reisi Mösyö Grazof ve Hariciye Müdüriyeti Başkâtibi Gorbaciyef de padişaha Filibe sergisinden birkaç eşya takdim etmek için Dersaadet'e gelmiştir ve otelde kalmışlardır. Krallık döneminden örnek vermek gerekirse de 1909 senesinde Osmanlı Devleti'nde yapılan bayram şenliklerine katılmak için İstanbul'a gelen Bulgaristan zabıalarına da Pera Palas otelinde yemek verilmiştir. Özellikle 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren Balkanlarda başlayan isyan hareketlerine Bulgarlarında dahil olması ve ardından Prenslik ve tam bağımsızlıklarına giden yola rağmen hem Bulgaristan hem de Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler hiçbir zamana tam kopmamış aksine inişli çıkışlı da olsa devam etmiştir.

⁴⁸ BOA, BEO, 3787/283960

⁴⁹ Azmi Özcan, "Osmanlı-İngiltere Münasebetleri, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 22, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, s. 306.

⁵⁰ BOA, BEO, 1495/112092

2.1.13 Zengibar

Zengibar günümüzde Tanzanya sahiline 72 km mesafede ve Ekvator'un 150 km güneyinde olan küçük bir adadır. Avrupalıların bu küçük ada ülkesine gelmesinden uzun zaman önce Afrika kıtası içlerinden gelmiş olan Bantu ailesine mensup iki kabile Hadimu ve Timbatu buraya yerleşmiş ve yaşamaya başlamışlardır. Adanın konumundan dolayı da birçok ülke tarih boyunca burada ticari faaliyet gerçekleştirmiştir. 7.yy'da da Emevi halifesi Suriyelileri Zengibar sahillerinde bir şehir inşa etmek için görevlendirmiştir. 10. Yy 'da da Şirazi olarak isimlendirilen İran kökenli insanlar bölgeye yerleşmiştir ve zamanla da yerliler İslam dinine geçmeye başlamıştır.⁵¹ Müslüman bir devlet olan Zengibar Sultanlığı ve Osmanlı arasında da ilişkiler tarih boyunca devam etmiştir. Özellikle Alman İmparatorluğu burayı sömürgeleştirirken Osmanlı Devleti'nin yerli halkla kendileri arasında arabuluculuk yapmasını istemişlerdir. Alman İmparatorluğu Osmanlı sultanının halifelik gücünden yararlanarak isyancı halk ile aralarındaki sorunları kendi lehlerine çözmek istemiştir. Osmanlı Devleti ise Müslüman olan bu devlet ile arasındaki itibarı lekelemek istememiştir ve dengeli bir politika izlemiştir.⁵² Osmanlı Devleti ve Zengibar sultanlığı arasında da çeşitli heyet gelip gitmiştir ama bunların arasında en önemlisi Zengibar Sultanı Seyyid Ali b. Hamid'in 1907 senesinde İstanbul'a gelişi'dir. Sultan bu süre zarfında Pera Palas otelinde konaklamıştır.⁵³ Aynı zamanda Zengibar sultanına nişan-ı Osmani ve onun ile birlikte gelen kâtibi Tayyib Ali Bey'e de Nişan-ı Mecidi verilmiştir.⁵⁴

⁵¹ Hatice Uğur, **Osmanlı Afrikası'nda Bir Sultanlık: Zengibar**, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s. 36.

⁵² Uğur, **a.g.e.**, s. 56.

⁵³ BOA, BEO, 3184/238773

⁵⁴ BOA, İ..TAL., 436/30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OTELLERİN İKTİSADİ FONKSİYONLARI-1894-1910

SENELERİ ARASI YAPILAN MASRAFLAR VE GÜNÜMÜZDE

OTELLERİN DURUMU

3.1 Otellerin İktisadi Fonksiyonları

Osmanlı Devleti'nde 19.yy'ın ikinci yarısına doğru konaklama türleri arasına oteller de girmiştir. Özellikle ulaşım olanaklarının artması ve batı toplumunun doğu kültürü merakı vasıtasıyla İstanbul'a gelen insan sayısında da ciddi bir artış olmuştur. Bu insanları ağırlamak için daha modern yapılara ihtiyaç duyulması ve konaklama yapılarının yetersizliği nedeniyle otelcilik sektörü hızlı bir gelişme yaşamıştır. Özellikle 19.yy'ın sonlarına doğru daha hızlı bir ivme kazanıp birçok yeniliği içinde barındıran büyük otel işletmeleri İstanbul'da açılmaya başlamıştır. Açılan otellerin önemli bir kısmı gayrimüslim Osmanlı vatandaşları ya da yabancı sermayedarların yatırımları ile açılmıştır. Yabancı sermaye ile açılmış oteller ise Osmanlı döneminin en görkemli ve kullanılan otellerinden olmuşlardır. Bunların arasından en önemlileri Pera Palas, Summer Palas, Londra oteli, Bristol oteli ve Grand oteldir. Bu oteller döneminin en ünlü ve en çok tercih edilen otelleri arasındalardı. Osmanlı başkentindeki otelcilik sektörünün yetersizliği, otelcilik disiplinin eksikliği gibi ve Osmanlı'nın başkenti olması gibi nedenler ile yabancı yatırımcıları buraya çekmiştir. Özellikle 1890 yılından itibaren özellikle batılı tarzda lüks ve büyük otellerin açıldığı görülmektedir. Bu oteller sadece insanların konakladıkları yapılar olarak düşünülmemelidir. Bu yerlerde çeşitli iktisadi ve sosyal fonksiyonlar gerçekleştirile biliniyordu. Çeşitli cemiyetler, devlet kuruluşları, kurumlar bu oteller de balolar, sergiler, yemek organizasyonları düzenliyorlardı. 1902 senesinde Alman Musevi cemiyeti yararları fukaraya gitmesi için Pera Palas otelinde balo düzenlemiştir.¹ 1897 senesinde de geliri şehit ailelerine gitmesi için Pera Palas otelinin birinci katındaki salonda sergi açılmıştır. Buradan toplanan hasılat şehit ailelerine verilmiştir.² 1909 senesinde milli şenliklere katılmak için gelmiş olan Bulgar zabita'ya Pera Palas ve Summer Palas otellerinde ziyafet verilmiştir ve bu kişilerin taşınması için araba

¹ BOA, DH.TMIK.M., 135/25

² BOA, BEO, 946/70898

kiralanmıştır. Bu süredeki yemek masrafları ve araba kirası masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.³ Bunların dışında Summer Palas otelinin plajının İstanbul'daki ilk plajlardan biri olarak hizmet vermesi ve otel tesisinin içinde tenis kortlarının bulunması da otellerin sadece salt konaklama yapıları olmadığına en iyi örneklerdendir. Burada konaklayan insanlar aynı zamanda çeşitli organizasyonlar ifa edebiliyor veya katılabiliyordu.⁴ Yine dönemin en ünlü otellerinden olup açıldığı zaman Pera Palas ile çekişen Tokatlıyan otelinin lokantası da hem turist hem yerli birçok kişiyi ağırlamış ve lokanta kültürünün gelişmesinde önemli olmuştur.⁵ Bu otellerin en büyük faaliyetleri ise özellikle 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren artan turizm faaliyetlerinin en büyük destekçisi olmalarıdır. Modern odaları, mimarileri ve çeşitli fonksiyonları ile hem devlet misafiri hem kendi işleri için gelmiş olan hem de turizm için gelmiş birçok kişiyi ağırlamışlardır. Gemi ve trenler ile gelenler genellikle Beyoğlu bölgesinde olan bu otellere dağılıyorlardı. Örneğin 1893 senesinde gezmek için Dersaadet'e gelen turist kabileleri Beyoğlu'nun çeşitli otellerine dağılmışlardır.⁶ Geleneksel konaklama yapılarından ziyade birçok iktisadi, sosyal fonksiyonu da içinde barındıran bu oteller, hem mimarisi hem de kaliteleriyle 19.yy'ın sonuna doğru geleneksel konaklama yapılarının yerini aldığı görülüyor.

3.2 1894-1910 Seneleri Arası Devletin Otellere Yönelik Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nde otelcilik sektörünün gelişmesiyle birlikte birçok sebepten dolayı İstanbul'a gelmiş insanların bazıları devlet tarafından otellerde ağırlanmıştır. Özellikle turizm faaliyetlerinin gelişmesine paralel olarak otelcilik sektörünün de gelişmesiyle bu yerler daha çok kullanılan ve dikkat çeken yapılar olmuşlardır. Devletinde bu doğrultuda birtakım kanunlar çıkardığı da görülmektedir. Bunlar ile beraber bir takım düzenlemeler de yapılmıştır. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse, turizm bölgelerinde konaklayan birçok yabancıların evlerinin bazı odalarını veya odasını kiraya vermesiyle birlikte ve artan otel sayısı ile devletinde bu konuda

³ BOA, DH.MKT., 2890/22

⁴ Pelin Aykut, "Summer Palace", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul: Tarih Vakfı, s. 85.

⁵ Ümit Baki Erdem ve Murat Hanılçe, "Mıgırdıç Tokatlıyan, Tokatlıyan Otelleri, Gazinosu ve Lokantası -Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Belgelerine Göre-", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (Ek Sayı 1): ss. 1367-1390.

⁶ BOA, BEO, 4/24

düzenleme yapması zorunlu hale gelmiştir. Otelcilikle ilgili ilk düzenleme 1887 senesinde Mösyö Bunt tarafından yapılmıştır. 11 maddeden oluşan bu düzenleme ağırlıklı olarak güvenlik ve asayiş ile alakalıydı.⁷ Yine 1895 senesinde Summer Palas ve Pera Palas otellerinin isimlerinde palas kelimesinin geçmesi ve palas kelimesinin saray manasına gelmesinden dolayı bunun zararlı olduğu düşünüldüğü için bu otellerden palas kelimesinin değiştirilmesi istenmiştir.⁸ Ancak sonrasında da kullanılmaya devam ettiği için bu isteğin gerçekleşmediği anlaşıyor. Diğer bir düzenleme de 1904 senesinde Pera Palas ve Bristol otellerinde defter ve pasaport kontrolü yapan bir memur üzerinde görülüyor. Bu görevi yürüten Ali Bey'in yerine ondan bir kat daha iyi bu işi yapabilecek ve bu görevi hem kolaylaştırıp hem de kuvvetlendirecek bir memurun atanması istenmiştir.⁹ 1900 senesinde de devletin şambermocik denilen odalardan oteller gibi vergi alınması talebi olmuştur ve Şuray-ı devlete intikal etmiştir.¹⁰ Böylelikle gelişen otelcilik sektörünü korumak istenmiş olabilir. Görüldüğü üzere özellikle 19.yy sonlarına doğru otelcilik ve turizm faaliyetlerinin iyice gelişmesiyle devletin de bu alanda düzenlemeler yapıp daha çok üzerinde durulduğu görülüyor. İşte bu dönemde Osmanlı Devleti'ne gelmiş birçok kişi parası devlet tarafından karşılanarak bu otellerde çeşitli hizmetler almışlardır. Bunların arasında araba hizmeti, terzi hizmeti, yemek hizmeti, sigara ve puro hizmeti gibi birçok hizmet sayılabilir. Aynı zamanda bu otellerde hem spor hem de kültürel birçok aktivite gerçekleştirildiği için bu hizmetlerden de yararlanmışlardır. Özellikle büyük otellerde balo gösterileri bu dönemlerde çok tercih edilen ve yapılan bir faaliyetti.

3.3 Otellerin Devlete Kestiği Faturalar

Otellerde burada konaklayan kişilerin konakladığı süre boyunca otelden aldığı hizmeti gösteren ve aynı zamanda hizmetin fiyatını da bildiren faturalar hazırlamıştır. Bu faturalarda gelen kişilere yapılmış tüm masraflar gösteriliyordu. Bu belgelerde gelen kişilerin ne gibi istekleri, masrafları olmuş ve otellerin fiyatlandırmasını görmemiz için önem arz etmektedir. Örnek olarak, Japonya imparatorunun yeğeni

⁷ Emrah Çetin, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Otel ve Misafirhanelere Dair Düzenlemeler", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1:2018, ss.63-76.

⁸ BOA, İ..HUS., 34/46

⁹ BOA, ZB, 386/126

¹⁰ BOA, DH.MKT., 2363/32

olup Dersaadet'e gelmiş olan ve hotel Royal'de kalan prens Komatsu için hazırlanmış fatura buna en iyi örneklerden biridir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 12 gün boyunca otelde kalan prens için birçok hizmet kalemi faturaya yansımıştır.

Tablo 2 Japon Prensi İçin Otel Faturası

Masraf	Fiyat (Lira)
Oda ve Yemek Masrafı	360
Askeri Ateşe İçin Masrafı	36
İki Sekreter İçin Masrafı	48
Araba Masrafı	12
Puro ve Sigara Masrafı	40
Terzi Masrafı	10
Toplam	506

Kaynak: BOA, İ..ML., 10/20

Başka bir örnek de ise Grand hotel Continental'de ikamet etmekte olan ve masrafları hazine-i hassa tarafından tesviye olunan Edmund Ausser'e ait faturada da birçok farklı kalem bulunmaktadır.

Tablo 3 Edmund Ausseur'a Ait Otel Faturası

Masraf	Fiyat (Kuruş)
Oda ve Yemek Masrafı	128
Konuklar İçin Yemek Masrafı	25
10 Şişe Şarap Masrafı	20
20 Fransız Usulü Kahve Masrafı	10
Araba ve Kartpostal Masrafı	75,60
Otel Hizmet Parası	30
Toplam	288,60

Kaynak: BOA, ML.EEM., 335/63

1896 senesinde de Dersaadet'e muvasalat etmiş olan ve geldiği gün Fener'deki kayınvalidesini ziyaret edip sonra da Bristol oteline geçen Bulgaristan reis-i müdürası ve yanındakiler için de otelde bulunduğu sırada yaptıkları masraflar faturalandırılmıştır ve masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.

Tablo 4 Bulgaristan Reis-i Müdürası Otel Faturası

Masraf	Fiyat (Lira)
Oda Masrafı	90
Yemek Masrafı	37
Şarap&Konyak&İçecek&Sigara Masrafı	53
Toplam	180

Kaynak: BOA, İ..ML., 16/66

Otellerin tuttuğu fatura kayıtlarında bazı durumlarda problem de çıkabiliyordu. Örneğin Maruni Patriği Dersaadet'e ziyareti sırasında Pera Palas otelinde

konaklamıştır. Otel yönetimi de 1.100 Liralık bir fatura çıkarmıştır, ancak bu fiyat devlet tarafından çok yüksek bulunmuş ve birinci sınıf odalarda yeme içme de dahil günlük kişi başına fiyat 130 kuruş olması gerekirken 330 kuruş olarak faturada gösterilmesi nedeniyle indirim istemişlerdir.¹¹ Otel idaresi de sadece yüzde 2 oranında indirim yapacağını bildirmiştir ve başka hiçbir çözüme yanaşmamıştır. Bunun üzerine de otel işletmecisinin emlak vergi borcu dolayısıyla ve varsa başka emlak vergisi borçlarının da çıkartılıp toplam miktardan düşüldükten sonra geri kalanının otel idaresine ödenmesi kararlaştırılmıştır.¹² Belgeden de görüldüğü üzere 1906 senesinde İstanbul'un en çok kullanılan otellerinden olan Pera Palas'ta birinci sınıf oda fiyatı yeme-içme de dahil kişi başı günlük 130 kuruş üzerinden hesaplanmıştır.

3.4 Devletin Otellere Yönelik Masraf Cetvelleri

Otellerin devlete kestiği faturaların dışında devletin de otellerde konaklayanların masraflarını kayıt altında tuttuğu belgeler de vardı. Özellikle fatura tarzında değil de masraf cetveli olarak otel masrafı içinde kişiye ne kadar harcama yapıldığı toplu olarak gösteriliyordu. Örnek olarak Sultan II.Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. Sene-i devriyesi için gelmiş olan birçok devlet heyeti İstanbul'un çeşitli otellerinde konaklamıştır. Burada kaldıkları süre boyunca masrafları devlet tarafından karşılanmıştır.¹³

Tablo 5 Sultan 2. Abdülhamit'in Tahta Çıkışının 25. sene-i Devriyesi İçin Gelen Heyetlerin Masrafı

Ülke	Otel	Masraf (Kuruş)
Almanya	Pera Palas	26,608
Fransa	Pera Palas	13,461
Rusya	Pera Palas	30,073
İran	Pera Palas	37,216
Sırbistan	Pera Palas	44,866
Bulgaristan	Bristol Otel	10,974
Romanya	Summer Palas	28,941
Heyet-i Sefaret Maiyeti	Hotel Royal	4,007
Toplam		218,088

Kaynak: BOA, İ.HUS., 84/41

¹¹ BOA, BEO, 2814/211017

¹² BOA, BEO, 2768/207540

¹³ BOA, İ.HUS., 84/41

Görüldüğü üzere 4 farklı otelde 7 farklı ülke heyeti konaklamıştır. Kuruş cinsinden hesaplanan masrafları toplam olarak 196,139 kuruş olarak hesaplanmıştır. Yine Dersaadet'te bulunduğu sırada Berlin Sefiri Tevfik Paşa ve bir kişinin otel masrafları karşılanmış ve misafirhane-i hümayun ile bazı misafirlerin masrafları başlığı altında otel masrafı olarak verilmiştir.¹⁴

Bazı durumlarda da gelen kişilere yapılan tüm masraflar bir döküm olarak veriliyordu. Bu gibi belgelerde otel masrafı da ayrı bir satır olarak geçiyordu. Bu belgelerin önemli kısmı da gelen kişilere ne gibi masraflar yapıldığının, bu kişilerin otel masrafının diğer masraflara oranla ne kadar bir alan kapladığının önemli bir göstergesi olmasıydı. Örnek olarak 1904 senesinde İstanbul'a gelen İtalya Bahr-i Sefid filosu kumandanı Amiral Palombo ve maiyetindeki zabıta vesairenin burada ikamet ettiği müddetçe vuku bulan masrafları toplu olarak bildirilmiştir.¹⁵

Tablo 6 İtalyan Amiral Palombo ve Maiyetinin Masrafları

MASRAF	FİYAT (KURUŞ)
Erzak ambarınca vuku bulan mesarif	35.168
Depo idaresince vuku bulan mesarif	5.690
İstabil-i amire idaresince vuku bulan mesarif	3.183
Duhan odasınca vuku bulan mesarif	22.178
Karhane-i amire idaresince vuku bulan mesarif	630
Pera palas otelince vuku bulan mesarif	24.753
Mutasarrıf masrafı	3.400
Toplam	94.996
Mecidi 19 kuruşa tahvilindeki farkı	4.749
Toplam	90.247

Kaynak: BOA, BEO, 2391/179280

Tabloda da görüldüğü gibi amiralin masrafları arasında en büyük ikinci gider otel masrafı olmuştur. Diğer bir örnekte de İngiltere Kralı 7. Edward'ın tahta geçişini bildirmek için gelmiş olan Pera Palası otelinde konaklayan İngiliz heyetinin toplam masrafları hesaplanmıştır. Ayrı ayrı kalemler içinde verilen masraflarında otel masrafı 30.120 kuruş tutmuştur.¹⁶

¹⁴ BOA, Y..PRK.HH., 36/34

¹⁵ BOA, BEO, 2391/179280

¹⁶ BOA, İ..HUS., 89/33

Tablo 7 İngiltere Kralı 7.Edward'ın Tahta Geçişini Bildirmeye Gelen Heyetin Masrafları

MASRAF	FİYAT (KURUŞ)
Erzak ambarınca vuku bulan mesarif	18.848
İstabil-i amire idaresince vuku bulan mesarif	2.875
Pera palas otelince vuku bulan mesarif	30.120
Karhane-i amire idaresince vuku bulan mesarif	570
Depo idaresince vuku bulan mesarif	5.460
Duhan odasınca vuku bulan mesarif	2.036
Refakatine tayin kılınanların mesarifi	3.245
Toplam	63.161
Mecidi 19 kuruşa tahvilindeki farkı	3.158
Toplam	60.003

Kaynak: BOA, İ.HUS., 89/33

Bu belgede de görüldüğü üzere otel masrafı yine toplam masraflar arasında bir önceki belgenin aksine birinci sırada yer almıştır. İki belgede de gelen kişilerin konaklama masraflarının genel bütçe üzerindeki yüksekliğini görmemiz sağlanmıştır. Buradan çıkılan sonuç ile otel masraflarının devlet misafiri olarak ağırlanan kişilere ayrılan bütçede büyük bir oran tuttuğunu anlayabiliriz.

3.5 1894-1910 Seneleri Arasındaki Devletin Otellere Ödediği

Masraflar

Arşiv belgeleri ışığında da 1894-1910 seneleri arasında otelcilik sektöründen dolayı konaklayan insanların çok daha fazla olduğu görülmektedir özellikle 1894 senesinden sonra modern otellerin açılması, ulaşım olanaklarının gelişmesi ve otelcilik sektöründeki gelişmelere bağlı olarak birçok kişi, heyet otellerde konaklatılmıştır. Afganistan, Japonya, Kaşgar Emirliği, Zengibar, Habeşistan, İngiltere, Almanya gibi dünyanın birçok bölgesinden gelen temsilciler bu dönemde çeşitli otellerde konaklatılmıştır. Bu da Osmanlı Devleti'nde otelcilik sektörünün özellikle bu dönemde çok fazla geliştiği ve birçok kişiyi ağırlayacak modernlikte yapılar olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin sosyo-kültürel ve iktisadi olarak birçok ülke ile de bu dönemde ilişkileri olduğu görülmektedir. 1894 senesinde günümüze kadar gelmiş olan ve birçok önemli kişiyi ağırlamış olan Pera Palas'ın açılmasıyla birlikte otelcilik sektörü daha modern bir hale gelmiş ve hız kazanmıştır. İşte bu dönemden Sultan II.Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin izleyen

1910 senesine kadar Osmanlı Devlet'ine gelen ve masrafları karşılanan birçok kişi ve heyet olmuştur. En yüksek masraflar ise 1894, 1895, 1901, 1907 ve 1908 senelerinde yapılmıştır. Bu senelerde yapılan bazı önemli masraflara bakacak olur isek, 1894 senesinde Japon prensi Komatsu'nun İstanbul'u ziyaret etmiştir ve otel masrafı olarak 506 lira devlet tarafından ödenmiştir, bunun yanında da Correspondance De L'est gazetesinin sahibi Mösyö Nolinski'nin de otel masrafları karşılanmıştır. 3.744 frank tutan masrafı Osmanlı altınına çevrilerek ödenmiştir ve bu da 164 lira 65 kuruş hesap etmiştir.¹⁷ 1895 senesinde Fransız Mösyö Moris Lavar'ın Pera Palas'ı otelindeki masrafı olan 15.756 kuruş ödenmiştir.¹⁸ Yine bu sene Bulgaristan'ın Filibe şehrindeki bir sergiden bazı eşyaları sultana taktim etmek için gelen Sofya Belediye Reisi ve Hariciye Müdüriyeti Başkâtibinin otel masrafları olan 225 lira ödenmiştir.¹⁹ Aynı zamanda İstanbul'da kolera salgının nüks etmesi ile bunda rapor hazırlaması ve birkaç ders vermesi için gelen doktor Emerih içinde 135 lira otel masrafı yapılmıştır.²⁰ 1901 senesi ise hem Sultan II.Abdülhamit için hem de Osmanlı-Almanya ilişkileri için önemli bir senedir. II.Abdülhamit'in tahta çıkışının 25.sene-i devriyesi nedeniyle birçok devlet İstanbul'a heyet göndermiştir ve bunların birçoğu otellerde konaklamıştır. Almanya ile ilişkilerde de dönüm noktası olan sembollerden biri de alman çeşmesinin açılışıdır. İmparator II.Wilhelm'in hediyesi olan çeşmenin açılışı için gelen heyetin otel masrafı 54.107 kuruş tutmuştur ve devlet tarafından karşılanmıştır.²¹ Afganistan ümerasından olan Mahmud ve Abdülmecit adlı iki zatın da 15.763 kuruş olan ağırlanma masrafları karşılanmıştır.²² Ayrıca 1901 senesinde Zaptiye Nezareti tarafından misafir gelenlerin masraflarının karşılanması için bütçeye 30.000 kuruş zam yapılması istenmiştir ve 1.500 kuruşluk otel ve yemek masrafının da tesviye edildiği bildirilmiştir.²³ 1907 senesinde ise eski Sisam beyi Konstantin Efendi bu dönemde Pera Palas otelinde konaklamıştır ve masrafı olan 130 lira devlet tarafından karşılanmıştır.²⁴ Yine İtalya Akdeniz filosu kumandanı Amiral Brükenti ve Romanya Hariciye Nazırı General Avarasko'nun otel masrafı olan

¹⁷ BOA, HH.İ., 90/61

¹⁸ BOA, Y..MTV., 258/195

¹⁹ BOA, DH.MKT., 341/16

²⁰ BOA, A)MKT.MHM., 596/15

²¹ BOA, İ..HUS., 87/46

²² BOA, DH.MKT., 2443/56

²³ BOA, DM.MKT., 2524/74

²⁴ BOA, BEO, 3140/235479

30.364 kuruş ödenmiştir. 1908 senesi ise en yoğun geçen senelerden biridir. Bu dönemde birçok kişi İstanbul'a gelmiş ve misafir olarak ağırlanmıştır. İsveç'te 5.Gustav'ın tahta geçmesi ile bunu bildirmek için İstanbul'a gelen heyet Pera Palas otelinde konaklamıştır ve masrafları olan 18.869 kuruş ödenmiştir.²⁵ Yine Batı'dan gelen misafirlerden biri de İngiltere Bahr-ı Sefid filosu kumandanı amiral Sir Charles Derori ve ailesidir. Summer Palas otelinde konaklayan misafirlerin otel müdüriyetini tanımlarından dolayı masraflarında 1.602 kuruş indirim yapılmıştır ve toplam masrafları 30.815 kuruş olarak hesaplanmıştır.²⁶ Bu dönemde doğudan gelen önemli misafirler de vardı. Zengibar hakimi ve Habeş heyeti bunlardandı. Zengibar hakimi ve Habeş heyeti de Pera Palas otelinde konaklamıştır, Zengibar hakimi için 100 lira, Habeş heyeti için 45 lira masraf devlet tarafından ödenmiştir. Ayrıca teşrifat muavini Saltuk Nuri Bey'e de 5 lira ödeme yapılmıştır.²⁷ 1909 senesinde ise arşiv taramaları sonucunda otel masrafına ait belge bulunamamıştır. Bu dönemde 31 Mart vakası olayının yaşanması ve ardından Sultan II.Abdülhamit'in tahtan indirilmesi ve Osmanlı devleti'ndeki karışıklıklar bu sonucun doğmasında etkili olmuş olabilir.

²⁵ BOA, BEO, 3265/244824

²⁶ BOA, DH.MKT., 1224/55

²⁷ BOA, BEO, 3265/244840

Tablo 8 1894-1910 Seneleri Arasında Yıllara Göre Devletin Ödediği Konaklama Masrafları

YIL	MASRAF (LİRA&KURUŞ&FRANK)
1894	670 LİRA& 65 KURUŞ
1895	360 LİRA&15.756 KURUŞ
1896	225.5 LİRA
1897	15.226 KURUŞ
1898	30 LİRA&62.759 KURUŞ
1899	477 FRANK
1900	40 LİRA&56.260 KURUŞ
1901	303.000 KURUŞ
1902	14.212 KURUŞ
1903	38 LİRA&91.480 KURUŞ
1904	112.494 KURUŞ
1905	120 LİRA&9.098 KURUŞ
1906	217.969 KURUŞ
1907	230 LİRA&167.045 KURUŞ
1908	100 LİRA&473.319 KURUŞ
1909	-
1910	15.466 KURUŞ
TOPLAM	1813.5 LİRA-1.554.509 KURUŞ- 477 FRANK

3.6 Günümüzde Otellerin Durumu

1894-1910 Aralığında gelen kişilerin çoğu Pera Palas otelini tercih ediyordu. Devlet tarafından masrafları karşılananların arasından 17'si Pera Palas'ta, 3'ü Hotel Royal, 2'si Bristol, 1'si Summer Palas, 1'i Londra, 1'i d'Angleterre, 1'i de Continental otelinde konaklatılmıştır. Geri kalan belgelerde ise gelen misafirlerin hangi otellerde konakladığı belirtilmemiştir. Bunun yerine Beyoğlu'nda, Tarabya'da gibi terimler ile sadece otelin mevkiisi belirtilmiştir ya da genel olarak oteller veya otel denmiştir.

Tablo 9 1894-1910 Yılları Arası Misafir Edilenlerin Konakladıkları Otellerden Bazıları

OTEL	SAYI
Pera Palas	17
Hotel Royal	3
Bristol Otel	2
Summer Palas	1
Londra Otel	1
Hotel d'Angleterre	1
Hotel Continental	1

Belgelerden de görüldüğü üzere bu tarihler arasında yurt içi ve yurt dışından gelen misafirlerin önemli bir kısmı 1894 senesinde açılan Pera Palas otelinde konaklamıştır. Açılışından hemen sonra bu kadar talep görmesi de otelin mimarisinin, kalitesinin ve modernliğinin en büyük göstergesi olarak görülebilir. Bu otellerden günümüze sadece Pera Palas oteli ulaşabilmiştir.

Tanzimat'tan sonra Osmanlı'da birçok otel açılmıştır. Farklı mimari ve tarzdaki bu otellerin çoğu İstanbul'daki Beyoğlu bölgesinde bulunuyordu.

Tablo 10 Tanzimat'ın ardından Beyoğlu bölgesinde açılmış otellere örnekler

Otel	Adres	Açılış Tarihi
Grand Hotel d'Orient	İstiklal Cad. Naum tiyatrosunun karşısı	1849
Hotel Bysanse	Meşrutiyet Caddesi	1849
Hotel de Pera	İstiklal Cad. Rus sefaretinin karşısı	1849
Hotel de France	Meşrutiyet Caddesi ve Venedik sokağı köşesinde	1851
Grand Hotel Continental	Meşrutiyet Caddesi No: 47	1857
Hotel Restaurant de Colonies	Asmalı mescit Sokak	1860
Hotel Restaurant du Palais des Fleurs	Günümüzde Avrupa Pasajının olduğu yerde	1860
Hotel d'Europe	İstiklal Caddesi No: 445-447	1860
Hotel de Grece	Kallavi Sokak	1860
Hotel de Londres	Hamalbaşı Sokak No:8	1860
Grand Hotel Luxembourg	Naum tiyatrosu karşısı	1862
Hotel de Paris	Yeni Çarşısı caddesi No: 30	1862
Hotel de Ville De Vienne	İstiklal Caddesi ile Orhan Apaydın sokak köşesi	1864
Hotel Saint Petersburg	İstiklal Caddesi No: 220	1870
Hotel de la Grand Bretagne	İstiklal Caddesi No:185	1870'li yıllara doğru
Hotel de Pesth	Balyoz Sokağı	1870'li yıllara doğru
Hotel du Nord	Meşrutiyet Caddesi No: 133	1871
Hotel de Constantinople	İstiklal Caddesi Olivio ve Panaia pasajı arasında	1875
Grand Hotel National	Pera Palas karşısı	1875
Hotel Restaurant Anatolie	Meşrutiyet Caddesi No: 83-85	1875
Hotel Royal	Tepebaşı	1876
Hotel Jardin du Teke	Galip Dede Caddesi	1876

Hotel İmperial	Asmalımescit Sokak No:45	1880
Grand Hotel de Londres	Meşrutiyet Caddesi ve Kavaklı Sokak köşesi	1891
Grand Hotel et Brasserie Metropole	İstiklal Cad. ve Tütüncü Çıkmazı köşesi	1891
Hotel Bristol	Meşrutiyet Caddesi No:65	1893
Pera Palas	Meşrutiyet Caddesi No: 52	1895
Tokatlıyan Oteli	Solakzade Sok. ve Çiçek Pasajı arası	1897
Hotel Kroecker	Meşrutiyet Caddesi No: 58-60	1897
Hotel de la Paix	Amerikan Konsolosluğu karşısında	19.yy sonu
Hotel Germania	Nergis Sokakta	19.yy sonu
Hotel Grand Alexandre	Kallavi Sokağı Köşesi	Aynı
Hotel la Constituon	Tepebaşı	Aynı
Hotel L'Esperance	Hamalbaşı Sokak	Aynı
Hotel Minerva	Hamalbaşı Sokak	Aynı
Hotel des Princes	Tepebaşı No:8	Aynı
Hotel Sarim	İstiklal Caddesi	Aynı
Hotel Florya	Tepebaşı No:42	Aynı
Yenişehir Palas	Tepebaşı No:131	Aynı

Kaynak: Özgü Çilli, Tanzimat Sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009), ss. 22-24

19. yy’ da otel ismi Osmanlı geleneksel konaklama yapılarının yerini almaya başladı. Özellikle 20.yy’ın başından itibaren İstanbul’da birçok semtte oteller bulunmaktaydı. Bunların çoğu Beyoğlu bölgesinde bulunmaktaydı. Bu süreçte birçok otel inşa edilirken bir yandan da beşeri-fiziki, ekonomik olarak yıkılmakta ya da yok olmaktaydı. Özellikle I.Dünya savaşı ve II.Dünya savaşı arasındaki dönemde çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Birçok otel kapanmış ve cumhuriyetin ilanından sonra da uzun süre yeni otel açılmamıştır. Bütün bunlara rağmen devam eden oteller de birçok sorun ile karşı karşıya kalmıştır. Müşteri azlığı, artan şehir içi rant, yanlış imar ve restorasyonlar, bakımsızlık, tarihi miras bilincinin olmayışı gibi nedenler ile çoğu günümüze ulaşamamıştır ve ulaşanlar da önemli koruma sorunları ile yüzleşmektedir.²⁸ Günümüze ulaşan Otellerin hepsi de aynı işlevi devam ettirememiştir. Dönemin ünlü otellerinden Bristol Palas 1980 senesine kadar otel olarak kullanılmıştır ve sonrasında özel bir bankaya satılmış ve 1987 senesinden

²⁸ Elif Çelebi Yakartepe, “ İstanbul’un Modernleşme Dönemi Otelleri (1840-1914)”, **Megaron Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:2, 2011, s. 91.

itibaren de genel merkez olarak kullanılmıştır. 2002 senesinde de müze yapılması amacıyla Kıraç ailesi tarafından satın alınmıştır ve günümüzde Pera müzesi olarak hizmet vermektedir.²⁹

Tablo 11 19.yy ve 20.yy başlarındaki otellerin günümüzdeki durumu

Bölge	Otel toplamı	Günümüze ulaşan	Günümüze Ulaşamayan
Eminönü	28	5	23
Kadıköy	10	-	10
Boğaziçi	9	-	9
Adalar	22	5	17
Galata	39	4	28
Pera	49	10	26
Toplam	157	24	113

Kaynak: 1 Elif Çelebi Yakartepe, a.g.e., s. 92.

²⁹ Özgü Çilli, Tanzimat Sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, ss. 28.

SONUÇ

Osmanlı devleti'nde geleneksel konaklama yapılarının arasına otellerin ilk otelin açıldığı 1841 senesinden sonra hızlıca girdiği görülmektedir. Sadece konaklama işlevinin görülmediği bu yerlerde birçok iktisadi ve sosyal faaliyetinde yürütüldüğü ve şehrin kimliğinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Arşiv belgeleri temel alınarak yaptığımız 1894-1910 senesi devletin ağırladığı misafirlere yaptığı masraflara baktığımız zaman birçok önemli ismin buralarda konaklatıldığı görülmektedir. Özellikle Pera Palas, Bristol Oteli, Hotel Royal gibi büyük ve modern otellerin açıldıkları yıldan hemen sonra bu denli yoğun olarak misafir ağırlaması buna en güzel örneklerdendir. 1894-1910 senesi arasında yaptığımız çalışmada yurt dışı ve içinden gelmiş birçok misafirin masraflarının karşılanması sureti ile otellerde konaklatıldığı görülmektedir. Bu konaklama sırasında sadece otel odası parasının değil otellerin sağladığı diğer hizmetler olan yemek, servis, araba, içecek, sigara gibi çeşitli masrafların da karşılandığı ve bu çeşitli masrafların genel bir biçimde otel masrafı altında faturalarda verildiği görülmektedir. Bu seneler arasında da devletin yaptığı harcamaların tutarı 1813.5 LİRA-1.554.509 KURUŞ ve 477 FRANK olarak belirlenmiştir. Frank olarak yazılan belge ise muadili olan Osmanlı parası belirlenemediği için o şekilde bırakılmıştır. Örnek olarak 1894 senesinde Corresponder gazetesi sahibinin geldiği belgede de otel masrafı frank olarak hesaplanmıştır ancak yanında Osmanlı para cinsinden miktarı da yazılmıştır. Özellikle hariciye nezareti belgelerinde yurt dışında otel masrafı karşılanan kişilerin o ülke para biriminden Osmanlı'ya muadili genel olarak yazılmıştır. Devletin bu dönemde yaptığı faturalandırmalarda da gelen kişilere bu sürede ne gibi masraflar yapıldığının gösterilmesi, o dönemdeki birçok faaliyetin nasıl fiyatlandırıldığını ve fiyat listelerini görmüş oluyoruz. Belgelerimiz sonucunda ulaştığımız diğer bir önemli kaynak da bu dönemler arasında en çok tercih edilen ve kullanılan otelin Pera Palas olmasıdır. Yabancı sermaye yatırımıyla açılan otel belgelerimize göre döneminin en çok misafir ağırlayan oteli olmuştur. Belgelerimizde de gördüğümüz üzere bu otelin birinci sınıf odası 1906 senesinde yeme içme dahil günlük kişi başına fiyatı 130 kuruştur. Devletin yaptığı masraf cetvellerinde gelen kişilerin Osmanlı'da geçirdiği süre boyunca yaptığı tüm masrafların gösterilmesi de otellerin bu masraflar

içindeki yerini görmemiz açısından çok önem arz etmiştir. Özellikle tezimize koyduğumuz iki belgeden de görüldüğü üzere genel masrafların içinde oteller önemli bir yer tutmaktaydı.

Tüm bu bilgiler ile birlikte Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında otelcilik sektörünün önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Birçok insanı ağırlayabilecek kapasiteye sahip olan oteller ise hem iktisadi ve sosyal faaliyetleri hem de modern yapıları ile Osmanlı konaklama kültüründe önemli bir yer tutmuştur. Devletin misafirleri için yaptığı genel masraflardan da gözlemlendiği üzere misafirlerin masrafları içinde oteller önemli bir yer tutmuştur.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

BOA, A(MKT.MHM., 596/15, H-24.03.1326 [26 Nisan 1908]
BOA, BEO, 4/24, H-23.08.1310 [12 Mart 1893]
BOA, BEO, 946/70898, H-02.12.1314 [4 Mayıs 1897]
BOA, BEO, 1495/112092, H-02.02.1318 [1 Haziran 1900]
BOA, BEO, 1656/123421, H-28.12.1318 [18 Nisan 1901]
BOA, BEO, 2391/179280, H-04.06.1322 [16 Ağustos 1904]
BOA, BEO, 2737/205229, H-14.11.1323 [10 Ocak 1906]
BOA, BEO, 2768/207540, H-02.01.1324 [26 Şubat 1906]
BOA, BEO, 2814/211017, H-01.03.1324 [25 Nisan 1906]
BOA, BEO, 3140/235479, H-01.08.1325 [9 Eylül 1907]
BOA, BEO, 3147/236015, H-09.08.1325 [17 Eylül 1907]
BOA, BEO, 3184/238773, H-10.10.1325 [16 Kasım 1907]
BOA, BEO, 3265/244824, H-05.02.1326 [9 Mart 1908]
BOA, BEO, 3265/244840, H-05.02.1326 [9 Mart 1908]
BOA, BEO, 3787/283960, H-25.07.1328 [2 Ağustos 1910]
BOA, DH.MKT., 341/16, H-09.08.1312 [5 Şubat 1895]
BOA, DH.MKT., 1224/55, H-09.12.1325 [13 Ocak 1908]
BOA, DH.MKT., 2363/32, H-22.02.1318 [21 Haziran 1900]
BOA, DH.MKT., 2443/56, H-07.09.1318 [29 Aralık 1900]
BOA, DH.MKT., 2524/74, H-06.05.1319 [21 Ağustos 1901]
BOA, DH.MKT., 2890/22, H-15.07.1327 [2 Ağustos 1909]
BOA, DH.TMIK.M., 135/25, H-06.08.1320 [8 Kasım 1902]
BOA, HH.İ., 90/61, H-08.09.1311 [15 Mart 1894]
BOA, İ.DH., 705/49338, H-24.06.1292 [28 Temmuz 1875]
BOA, İ.DH., 1112/87019, H-13.04.1306 [17 Aralık 1888]
BOA, İ.DH., 1128/88122, H-29.07.1306 [31 Mart 1889]
BOA, İ.HUS., 34/46, H-19.08.1312 [15 Şubat 1895]
BOA, İ.HUS., 84/41, H-20.05.1318 [15 Eylül 1900]
BOA, İ.HUS., 87/46, H-22.11.1318 [13 Mart 1901]
BOA, İ.HUS., 89/33, H-19.03.1319 [6 Temmuz 1901]
BOA, İ.HUS., 165/45, H-24.03.1326 [26 Nisan 1908]
BOA, İ.TAL., 436/30, H-03.10.1325 [9 Kasım 1907]
BOA, İ.TAL., 460/41, H-26.02.1327 [19 Mart 1909]
BOA, MB.İ., 79/102, H-27.08.1298 [25 Temmuz 1881]
BOA, ML.EEM., 355/96, H-28.09.1316 [9 Şubat 1899]
BOA, Y.MTV., 258/195, H-24.01.1322 [10 Nisan 1904]
BOA, Y.PRK.ASK., 163/34, H-18.04.1318 [15 Ağustos 1900]
BOA, Y.PRK.HH., 36/34, H-15.06.1323 [17 Ağustos 1905]

2. KİTAPLAR

Eğribel, Ertan-Özcan,Ufuk

Değişim Sosyolojisi-Dünya’da ve Türkiye’de Toplumsal Değişme, İstanbul: Kitabevi, 2011.

Esenbel, Selçuk

Japon Modernleşmesi ve Osmanlı-Japonya’nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Furgaç, Ahmet İzzet

Feryadım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Genç, Mehmet

Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016, ss. 41-46.

Gülenaz, Nursel

Batılılaşma Dönemi İstanbul’unda Hanlar ve Pasajlar, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2011.

Halaçoğlu, Yusuf

XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998, ss. 41-41.

Işık, Ramazan

XVIII-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti İdaresinde Lübnan Marunileri, Ankara: SAGE Yayıncılık, 2013.

Kadı, İsmail Hakkı

The Ottoman Empire and The Kingdom of Siam Through The Ages, Thailand: Institute Of Asian Studies-Chulalongkorn University Bangkok, 2017.

Lambensa, Mansod

Osmanlı İstanbul’u-Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirimleri 4, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/Kültür A.Ş., 2017.

Orhonlu, Cengiz

Osmanlı İmparatorluğu’nun Güney

Siyaseti Habeş Eyaleti, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.

Özkan, Ayşe

Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı(1830-1878), 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011.

Özkan, Ayşe

Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırp(1878-1918), 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.

Şahin, Şayan Ulusan

Türk-Japon İlişkileri(1876-1908), Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001

Uğur, Hatice

Osmanlı Afrikası'nda Bir Sultanlık: Zengibar, İstanbul: Küre Yayınları, 2005

Varol, Muharrem

Osmanlı İstanbul'u-Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirimleri 2, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi/Kültür A.Ş., 2014.

3. MAKALELER

Alkan, Nail M.

“Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 34, 2015, ss. 35-48.

Atalan, Özlem-Arel, Şahan Hasan

15 ve 16. Yüzyıllara Ait Osmanlı Han Yapılarının Mekansal Analizi, **Turkic Studies**, Volume 11/2, 2016, s. 221.

Altıntaş, Yusuf Ziya

“Samimi Bir Dostluğun Simgesi: Alman Çeşmesi”, **Sabah Ülkesi Dergisi**, Sayı:35, 2013, ss. 66-69.

Çetin, Emrah

“19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Otel ve Misafirhanelere Dair Düzenlemeler”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 29, Sayı 1:2018, ss.63-76.

Çoruh, Haydar

“Rum Melkitlerin Katolik Propagandasına Maruz Kalması(1724-

- 1856)", **Belleten**, Cilt: LXXIII, Sayı: 298, Aralık 2019, ss. 957-1002
- Erdem, Ümit Baki-Hanılçe, Murat "Mıgırdıç Tokatlıyan, Tokatlıyan Otelleri, Gazinosu ve Lokantası - Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Belgelerine Göre-", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (Ek Sayı 1): ss. 1367-1390.
- Eyice, Semavi "Elçi Hanı", **Tarih Dergisi**, Sayı:24, 1970, ss. 94-170.
- Seyfeli, Canan "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği(1847-1918)", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:11, Yıl 3, ss. 9-39.
- Şimşek, Mehmet " Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi Patrikhane Nizamnamesi ", **SBArD**, Sayı: 6, Eylül 2005, ss. 725-742.
- Uslu, Taner "Doğu Türkistan'da Yakup Beg Hâkimiyeti: Dış İlişkiler, Ordu ve Askeri Yenilikler", **Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2. Cilt, Sayı:1, 2018, ss. 66-87.
- Üsdiken, Behzat "Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri-III", **Toplum ve Tarih Dergisi**, 17. Cilt, Sayı:97, 1992, s. 34.
- Üsdiken, Behzat Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri-V, **Tarih ve Toplum Dergisi**, 17. Cilt, Sayı:99, 1992, s. 32.
- Yakartepe, Elif Çelebi " İstanbul'un Modernleşme Dönemi Otelleri (1840-1914)", **Megaron Dergisi**, 6. Cilt, Sayı:2, 2011, s. 91.

4. ANSİKLOPEDİLER

- Avcı, Meral "Tayland", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 40, İstanbul: TDV Yayınları, 2011, s. 189.
- Aykut, Pelin "Tokatlıyan Otel", **Dünden Bugüne**

- Aykut, Pelin
İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 7, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2000, s. 272.
- Çelik, Mehmet
“Bristol Oteli”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 2, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2000, s. 324.
- Çoruhlu, Yaşar
“Süryaniler”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 38, İstanbul: TDV Yayınları, 2010, ss. 175-178.
- Gülersoy, Çelik
“Kasır”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 24, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, s. 526.
- Gülersoy, Çelik
“Pera Palas”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 6, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994, ss. 239-240.
- Gülersoy, Çelik
“Londra Oteli”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 6, İstanbul: Tarih Vakfı, 1994, s. 227.
- Hacısalihioğlu, Mehmet
“Sırbistan Bölüm 2”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 37, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, ss. 121-126.
- Nagata, Yuzo
“Japonya-Osmanlı İlişkileri”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 23, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, ss. 574-576.
- Özcan, Azmi
“Osmanlı-İngiltere Münasebetleri”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 22, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, s. 306.
- Sinanoğlu, Mustafa
“Melkaiyye”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 29, Ankara: TDV Yayınları, 2004, ss. 84-85.
- Taşpınar, İsmail
“Maruniler”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt: 28, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 71.

Uslu, Recep

“Habibullah Han”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 14, İstanbul: TDV Yayınları, 1996, s. 375.

5. TEZLER

Baslo, Meltem

“Tarih Boyunca Galata-Beyoğlu Kurgusunun Gelişimi ve 19.yy Otellerinin Bu Gelişimde etkileri”, **Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998

Coşar, İbrahim

19.yy’da Mardin Süryanileri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri 2006

Çilli, Özgü

Tanzimat Sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

Göncü, Cengiz

“Beylerbeyi Sarayı’nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

Göncü, Cengiz

“Dolmabahçe Sarayı’nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2015

Gözeller, Ali

“Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Basına Yansıması: Sabah Gazetesi”, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005

Kılıçoğlu, Arzu

“Türklerde Tarihi Konaklama Tesisleri Ve Günümüz Turizminde Değerlendirilmeleri (Kervansaray-Han)” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1895

6. İNTERNET SİTELERİ

Milli Eğitim Bakanlığı Veri Tabanı

httpwww.megep.meb.gov.trmte_program_modulmoduller_pdfTurizm%C4%B0%C5%9Fletmeleri.pdf.pdf (Erişim Tarihi: 2011)

EK 1 İsveç Heyeti Otel Masrafı

[illegible]

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA) ♦

i.ML.00010.00020.003

47

EK 3Sultan 2. Abdülhamit'in Tahta Çıkışının 25. sene-i Devriyesi İçin Gelen Heyetlerin Masrafı

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

بدر بزرگ		عوضه
باش کتابت دارسی		
بره بالاس	المنايا خيفووه العادس ايجونه	٢٦٠٨
" "	" "	١٤٤٦١
" "	" "	٢٠٥٧٤
" "	" "	٢٢١٤٤
" "	" "	٢٧٤١٦
سومر بالاس	" "	٢٨٩٤١
بره بالاس	" "	٢٤٦٨٦
برينول	" "	٦٠٩٨٤
روياك	هيأت سفارت معنده بونسه اولاره	٠٢٥٥٧
لوند	باورانه حلفت شيرازي ايجونه	٢٦٩١٤٨

OSMANLI ARŞİVİ
T.HUS
84/41
1318-00/42

İ.HUS.00084.00041.001

Kaynak 3 BOA, İ..HUS., 84/41

EK 4 Pera Palas Otel

Kaynak 4 <http://www.eskiistanbul.net/5049/pera-palas>

EK 5 Pera Palas Otel Kubbeli Salon

Kaynak 5 <https://www.perapalace.com/tr/pages/kubbeli-saloon-tea-lounge>

EK 6 Summer Palas Oteli

Kaynak 6 <http://www.eskiistanbul.net/2331/tarabya-summer-palace-hotel-guillaume-berggren-fotografi>

EK 7 Bristol Oteli

Kaynak 7 <https://www.pinterest.co.uk/pin/463730092860658966/>

EK 8 Japon Prensi KatoHito

Kaynak

[https://en.wikipedia.org/wiki/Prince_Kan%27in_Kotohito#/media/File:Prince_Kanin_Kotohito\(cropped\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Prince_Kan%27in_Kotohito#/media/File:Prince_Kanin_Kotohito(cropped).jpg)

8

EK 9 Zengibar Sultanı Seyyid Ali b. Hamid

Kaynak 9 Hatice Uğur, Osmanlı Afrikası'nda Bir Sultanlık: Zengibar, İstanbul: Küre Yayınları, 2005

EK 10 Sultan 2. Abdülhamit

Kaynak10

[https://tr.wikipedia.org/wiki/II. Abd%C3%BClhamid#/media/Dosya:Portrait of Abdul Hamid II of the Ottoman Empire.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Abd%C3%BClhamid#/media/Dosya:Portrait_of_Abdul_Hamid_II_of_the_Ottoman_Empire.jpg)

EK 11 Ahmet İzzet Furgaç

Kaynak 11 <http://www.timas.com.tr/yazar/ahmet-izzet-furgac/>